

זילת

לשוויון וזכויות אדם

אם תדבר יבוא שוטר השתקת הציבור הערבי במלחמה

עו"ד איתי מק

תאי 2026

אם תדבר יבוא שוטר השתקת הציבור הערבי במלחמה

כתיבה

עו"ד איתי מק

צוות היגוי

ד"ר מנאל תותרי-ג'ובראן | ד"ר ראוייה אבורביעה

עריכה

יעל שטיין

עיצוב שער וטקסט

סטודיו עינהר

מאי 2026

תוכן העניינים

04	מבוא
06	חלק ראשון: המדיניות
06	• המשטרה: הצגת מימוש חירויות הביטוי וההפגנה בציבור הערבי כאיום ביטחוני
08	• הפרקליטות והיועצת המשפטית לממשלה: הכשרה של מדיניות המשטרה
12	• בג"ץ: מתן לגיטימציה להגבלת חירויות הביטוי וההפגנה
16	חלק שני: דוגמאות לפגיעה בחירויות הביטוי וההפגנה של הציבור הערבי
16	• איסור גורף על הנפת דגלי פלסטין
19	• איסור על הנפת שלטים נגד המלחמה ונגד ההרג והרעב ברצועת עזה
21	• השתקת נבחרים של הציבור הערבי
24	• השתקת עובדים, אמנים ואקדמאים ערבים
28	• השתקת סטודנטים ערבים
32	• השתקה של ערבים בתקשורת ושל עיתונאים ערבים
34	סיכום

מבוא

אפליה וגילויי גזענות כלפי הציבור הערבי בישראל אינן תופעות חדשות, אך לאחר מתקפת חמאס בשבעה לאוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה, הן החריפו והגיעו לרמות חסרות תקדים. במהלך השנתיים וחצי שחלפו מאז, התבססה תפיסה רווחת לפיה מימוש חירויות הביטוי וההפגנה בציבור הערבי מהווה איום ביטחוני שיש לסכל מראש, או לכל הפחות להגבילו באופן משמעותי. תפיסה זו לא הייתה נחלתם של גורמים שוליים בלבד אלא אומצה על ידי רשויות המדינה – כולל המשטרה, פרקליטות המדינה, היועצת המשפטית לממשלה, בית המשפט העליון, הממשלה וחברי הכנסת – והוכשרה גם באקדמיה, בשוק העבודה, בתקשורת ובקרב חלקים ניכרים בציבור הישראלי.

מאז השבעה באוקטובר, התבססה תפיסה רווחת לפיה מימוש חירויות הביטוי וההפגנה בציבור הערבי מהווה איום ביטחוני שיש לסכל מראש, או לכל הפחות להגבילו

דיכוי נרחב של חירויות הביטוי וההפגנה של הציבור הערבי נעשה כבר בחודשים הראשונים של המלחמה.¹ הבעת עמדה ביקורתית נתפסה כתמיכה בטרור וכבגידה, והמחיר שנגבה עליה היה כבד והיה כרוך לא פעם בכגיעה בביטחון האישי, בנידוי חברתי, בהשעיה או פיטורין מהעבודה, בהליכים משמעותיים באוניברסיטאות או בפתיחת חקירות פליליות. למסר זה, ולפעולות שננקטו בידי הרשויות השונות כדי לאכוף אותו, היה אפקט מצנן ברור: במהלך המלחמה פחתו משמעותית ההפגנות והמחאות, כמו גם היקף ההתבטאויות של הציבור הערבי – ברשתות החברתיות ובכלל במרחב הציבורי.

ועדת החקירה הממלכתית לבירור ההתנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים בחודש אוקטובר 2000 ("ועדת אור"),² שהוקמה במטרה לחקור את נסיבות הריגתם של 13 אזרחים ישראלים ערבים על ידי שוטרים, הזהירה מפני תפיסתו של הציבור הערבי כולו כאויב. בהמלצותיה כתבה הוועדה: "לסוגיית הטיפול המשטרתי במגזר הערבי היבטים, אשר אינם תקציביים גרידא. חשוב להטמיע, בכל דרגי המשטרה, את חשיבותה של התנהלות שקולה ומתונה ביחסים עם המגזר הערבי. בתוך כך, חשוב לפעול על מנת לעקר תופעות של דעות קדומות שליליות שנתגלו, גם אצל קציני משטרה ותיקים ומוערכים, כלפי המגזר הערבי.

המשטרה חייבת להטמיע בקרב שוטריה את התובנה, כי הציבור הערבי בכללו אינו אויב שלהם, וכי אין לנהוג בו כאויב".³ כפי שעולה מהדו"ח הנוכחי, כך בדיוק נהגו רשויות המדינה כלפי הציבור הערבי במהלך המלחמה.

זמן קצר לפני שפרצה המלחמה, פורסם הדו"ח של מכון זולת "התשתית הקיימת לדיכוי מחאה והפגנות בישראל".⁴ הדו"ח פורסם על רקע תיקון מס' 37 לפקודת המשטרה, שהקנה לשר לביטחון לאומי סמכויות נרחבות להתערב בעבודת המשטרה – חלקן נפסלו בהמשך על ידי בג"ץ – ועל רקע המחאה נגד קידום ההפיכה המשטרית. הדוגמאות שהובאו בו עסקו בכלים ששימשו את המשטרה לדכא מחאות נגד הממשלה, הן כלפי מיעוטים וקבוצות מוחלשות והן כלפי אלה הנתפסים כחלק מקבוצת הרוב בישראל.

1. הדוח לא מתייחס לפגיעה בחירויות הביטוי וההפגנה בגדה המערבית או ברצועת עזה, שישראל כלל אינה מכירה בקיומן שם ולכן הדיכוי חמור פי כמה (ר' ע"מ (איו"ש) 1913/06 עבדאללה מחמוד מחמד אבו רחמה נ' התובע הצבאי (פורסם בנוב, 10.4.2006); צו המפקד הצבאי מס' 101 בדבר איסור פעולות הסתה ותעמולה עויינת (27.8.1967).

2. ועדת חקירה ממלכתית לבירור התנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים בחודש אוקטובר 2000: דין וחשבון – נוסח מלא, אוגוסט 2003.

3. שם, שער שיש – סיכום והמלצות של ועדת אור.

4. איתי מק, התשתית החוקית לדיכוי מחאה והפגנות בישראל, מכון זולת (אוקטובר 2023).

בפברואר 2024, פרסם מכון זולת נייר עמדה שעסק באמצעים בהם השתמשה משטרת ישראל לדיכוי הפגנות מאז פרצה המלחמה, בפרט כלפי הציבור הערבי. בנייר הוצגו המלצות לחיזוק ההגנה על חופש המחאה בישראל.⁵

דו"ח זה הוא המשך ישיר של פרסומים אלה. הוא מתאר מציאות של השתקה שיטתית של הציבור הערבי ושל הדרתו לאורך שנתיים של מלחמה – מ-7.10.2023 ועד לחתימה על הסכם הפסקת האש ב-9.10.2025. מדיניות זו יושמה ביתר שאת בחודשי המלחמה הראשונים והובילה ליצירת אפקט מצנן, שבא לידי ביטוי בצמצום הנכונות להתבטא בחופשיות ולהשתתף בהפגנות. בהמשך, השחיקה המתמשכת של חירויות הביטוי וההפגנה של אזרחי ישראל הערבים נותרה בעינה והיא מוסיפה לעצב את מרחב הביטוי הפוליטי של ציבור זה.

**השחיקה המתמשכת של
חירויות הביטוי וההפגנה
של אזרחי ישראל
הערבים נותרה בעינה
והיא מוסיפה לעצב את
מרחב הביטוי הפוליטי
של ציבור זה**

חלקו הראשון של הדו"ח בוחן את השינויים במדיניות כלפי הציבור הערבי בכל הנוגע לחופש הביטוי וההפגנה. חלקו השני מציג דוגמאות לשינויים אלה ובוחן את השלכותיהם על הציבור הערבי.

5. איתי מק, משטרת בן גביר מנצלת את העיוותים בחוק כדי לדכא את המחאה, מכון זולת (29.2.2024).

חלק ראשון: המדיניות

המשטרה: הצגת מימוש חירויות הביטוי וההפגנה בציבור הערבי כאיום ביטחוני

החקיקה הישראלית, הנשענת בחלקה על הוראות חוק מיושנות מתקופת המנדט, מעניקה הגנה מצומצמת בלבד לזכות להפגין, בעוד שהיא מותירה בידי המשטרה סמכויות רחבות היקף להגבלת חירויות הביטוי וההפגנה.⁶ המשטרה ניצלה סמכויות אלה עד תום עם פרוץ המלחמה.

כבר בתחילתה הצהיר השר לביטחון לאומי, איתמר בן גביר, כי מתן אפשרות לציבור הערבי לממש את חירויות הביטוי וההפגנה שלו כמוהו כהכשר לתמיכה בחמאס וכי הדבר עלול להוביל לפריצת עימותים בערים המעורבות, בדומה לאירועי שומר חומות ב-2021. כך, למשל, בראיון לערוץ 14 ביום 20.10.2023, שנערך במוקד חלוקת נשק בדרום, אמר השר בן גביר: "כשאני דיברתי על תרחיש כמו שומר החומות אנשים אמרו לי 'הזוי'. אני חושב שכל תרחיש אפשרי וצריך לקחת אותו בחשבון. אנחנו רואים שיש כל מיני גורמים שרוצים לחמם, שרוצים לעשות פרובוקציות, רוצים להילחם... ואני חושב שגם היום יש הבנה בחברה הישראלית שאנחנו עומדים בפני אויבים אכזריים. אני לא אומר כל הערבים אבל יש אויבים אכזרים גם בתוך ערביי ישראל וצריך להיות ערניים".⁷

ב-11.11.2023 קיים השר בן גביר מסיבת עיתונאים בשדרות, בה טען כי יש סיכוי גבוה להסלמה ולכן הנחה את המפכ"ל להיערך "לתרחיש של שומר חומות 2, שלדעתי הוא בפתח, ולתרחיש של פריצת ליישובים".⁸ כמה ימים לאחר מכן, ב-16.11.2023, אישרה המשטרה לתנועת חד"ש לקיים הפגנה בתל אביב, בעקבות עתירה לבג"ץ (ר' בהמשך). בעקבות ביקורת של חבר הכנסת שמחה רוטמן על החלטה זו, מיהר השר בן גביר להבהיר כי "בהתאם להנחייתי, משטרת ישראל מנעה עד כה קיום מפגני הזדהות עם הנאצים מהחמאס", והוסיף כי הפרקליטות היא זו שכפתה על המשטרה לאשר את ההפגנה.⁹

מפכ"ל המשטרה דאז, רנ"צ קובי שבתאי, העביר מסרים דומים. ב-17.10.2023 הוא שיבח את אגף החקירות והמודיעין ואת אגף הסייבר על פעילותם ואמר ש"ידע כל מי שיסית נגד מדינת ישראל, סמלי השלטון שלה, נבחריה, חייליה ושוטריה, כי משטרת ישראל תנקוט נגדו יד קשה ואפס סובלנות... משטרת ישראל רואה חשיבות עליונה בבלימת התמיכה בחמאס, דאעש, ובטח אם תמיכה זו מגיעה מתוך גורמים מערביי ישראל, שהם תושבי המדינה – שחייליה ושוטריה מגנים עליהם בכל ימות השנה בדיוק כפי שהם מגנים ונלחמים למען ביטחון כלל תושביה... תמיכה בארגון טרור כלשהו לא תעבור אצלי לסדר היום. ראו הזדהותם".¹⁰

6. שם.

7. ירון משה תנעמי, השר בן גביר: "יש אויבים אכזריים גם בתוך ערביי ישראל", ערוץ 14 (20.10.2023).

8. רן שמעוני, בן גביר בשדרות: להיערך לשומר חומות 2, כל תושבי העיר יוכלו לשאת נשק, הארץ (11.10.2023).

9. אבישי גרינצייג, בג"ץ נגד בן גביר: הימנע מלתת הנחיות אופרטיביות למשטרה ביחס להפגנות, כאן 11 (10.1.2024).

10. ג'קי חורי, זמרת ערבייה נעצרה בגלל פוסט ברשת: "אין מנצח מלבד אללה", הארץ (17.10.2023).

המפכ"ל לא כיוון להגדרה הצרה יחסית של עבירות ההסתה – כפי שנקבעו בחוק ופורשו באופן מצומצם בפסיקה – אלא התייחס כהסתה לכל ביקורת של אזרח ערבי על אופן ניהול המלחמה ועל התנהלותם של כוחות הביטחון או לכל התייחסות לסבל שנגרם לתושבים הפלסטינים ברצועת עזה. כבר למחרת, ב-18.10.2023, הוא אסר באופן גורף על קיום הפגנות ביישובים ערביים ועל כל מחאה נגד התנהלות הממשלה במלחמה. הדברים פורסמו בחשבונות המשטרה בערבית ברשת X¹¹ וברשת הטיקטוק.¹²

כפי שהתברר בתוך זמן קצר, המפכ"ל לא כיוון להגדרה הצרה יחסית של עבירות ההסתה – כפי שנקבעו בחוק ופורשו באופן מצומצם בפסיקה – אלא התייחס כהסתה לכל ביקורת של אזרח ערבי על אופן ניהול המלחמה ועל התנהלותם של כוחות הביטחון או לכל התייחסות לסבל שנגרם לתושבים הפלסטינים ברצועת עזה. כבר למחרת, ב-18.10.2023, הוא אסר באופן גורף על קיום הפגנות ביישובים ערביים ועל כל מחאה נגד התנהלות הממשלה במלחמה. הדברים פורסמו בחשבונות המשטרה בערבית ברשת X¹¹ וברשת הטיקטוק.¹²

בין היתר אמר רנ"צ שבתאי כי "אנחנו במצב לחימה, מבחינתנו ההנחיות הן חד משמעיות, אפס סובלנות לכל אירוע. לא הסתה, לא של האחות, לא של הרופא, לא של הזמרת. אין אישור לביצוע המחאות... מי שרוצה להיות אזרח ישראל, אהלן וסהלן. מי שרוצה להזדהות עם עזה, מוזמן. אני אעלה אותו לאוטובוסים שמפנים לשם עכשיו".

תחת אווירה זו, התקיים ביום 22.10.2023 דיון בוועדה לביטחון לאומי בכנסת, לבקשת יו"ר הוועדה צביקה פוגל (עוצמה יהודית), בנושא "הערכות משטרת ישראל לתרחיש שומר חומות".¹³ כמה מחברי הכנסת התנגדו לעצם קיום דיון בנושא וראו בו פרובוקציה העלולה להיות "נבואה שמגשימה את עצמה". חבר הכנסת אליהו רביבו מהליכוד ביקש לדחות את הדיון או לקיימו באופן חסוי: "לא צריך להכניס ג'וקים לראש ולא טריגר, שמשטרת ישראל תצטרך להתמודד עם עוד אתגר שאני בספק אם היא יכולה להתמודד איתו", וחבר הכנסת גלעד קריב (עבודה) תיאר את הדיון כ"הזוי ומסוכן, שנועד לשרת את סדר היום הלאומי והקיצוני של עוצמה יהודית". אך מ"מ יו"ר הוועדה שניהל את הדיון, ח"כ עמית הלוי מהליכוד, ענה כי "הדיון הזה הוא מאוד חשוב. אנחנו כולנו בוגרי 'שומר חומות', זה לא סבתא שלנו סיפרה לנו ולא משהו מדורות העבר", ובהמשך הבהיר כי "אני עוסק רק במניעה של הלוויות שחס ושלום לא יהיו, לא במה שהיה".

מפכ"ל המשטרה הבהיר במהלך הדיון כי בנוגע לערביי ישראל "צריך להגיד מילה טובה. יש פה התנהגות מוכתית, יש לנו כמעט אפס אירועים של חיכוך". אך הוסיף כי כוחות המשטרה "מוכנים לכל תרחיש שלא יהיה. יש כוחות נצורים, ערוכים, דרוכים ומוכנים לכל תרחיש שלא יהיה בכל נקודת זמן". בהמשך הוא הדגיש כי "הציבור במדינת ישראל יכול לסמוך על משטרת ישראל, על מדינת ישראל ועל צה"ל. יש פה מספיק כוחות חזקים שנמצאים בתוך השטח על מנת לתת את הביטחון ולתת את המענה המבצעי במידה שניקרא לו".

11. משטרת ישראל, פוסט ברשת X (17.10.2023).

12. משטרת ישראל, פוסט ברשת טיקטוק (18.10.2023).

13. פרוטוקול ישיבה 80 של הוועדה לביטחון לאומי (22.10.2023). ר' גם נעה שפיגל וג'קי חורי, המפכ"ל בדיון בכנסת על ההיערכות למהומות בערים המערבות: "אנחנו במצב רגיש. ערביי ישראל מתנהגים למופת", הארץ (22.10.2023).

המשטרה השתמשה בתרחיש של חשש מהתכרצות "שומר חומות 2" גם בבג"ץ. באחד התיקים הוגשה חוות דעת מטעם מפקד מחוז הצפון, שהסביר כי על בסיס ניסיון העבר מאירועי שומר חומות, "המון משולהב פועל לתקוף את יושבי הישובים היהודיים הקטנים הפזורים בגזרה" וכי "ההערכה הנוכחית היא כי תתפתח תסיסה מסוכנת, וקיים חשש ממשי מצעירים משולהבים שיגיעו ויחלו לפעול עצמאית באירועי הפרות סדר שיבעירו את הגזרה ואף גזרות אחרות".¹⁴

ל"רוח המפקד" של השר לביטחון לאומי ושל מפכ"ל המשטרה היה אפקט מידי ונקודת המוצא שהנחתה את המשטרה הייתה כי יש למנוע – או לכל הפחות להגביל באופן משמעותי – את מימושן של חירויות המחאה והביטוי

כפי שעולה מהדוגמאות המובאות בהמשך, ל"רוח המפקד" של השר לביטחון לאומי ושל מפכ"ל המשטרה היה אפקט מידי ונקודת המוצא שהנחתה את המשטרה הייתה כי יש למנוע – או לכל הפחות להגביל באופן משמעותי – את מימושן של חירויות המחאה והביטוי. אחת הדוגמאות הבולטות הייתה ביטולו של כנס יהודי-ערבי בחיפה ב-26.10.2023, בו אמורים היו

להשתתף יו"ר הכנסת לשעבר אברהם בורג ויו"ר ועדת המעקב של הציבור הערבי בישראל, מוחמד ברכה. הכנס קרא להפסקת המלחמה, תחת הכותרת "שותפינו לדרך המאבק למען צדק ונגד המלחמה", אך בעל האולם ביטל אותו לאחר שהמשטרה הודיעה לו כי לקיום הכנס עלולות להיות "השלכות שונות", כולל סגירת האולם.¹⁵

האיסור לא חל רק על התבטאויות הנוגעות למלחמה הנוכחית, אלא גם על אזכור אירועים מהעבר. כך נדחתה שוב ושוב ההקרנה של הדוקו "1948 – לזכור ולשכוח" שהופק על ידי תאגיד השידור הציבורי, שהציג גם את נקודת המבט הפלסטינית.¹⁶ כמו כן, ב-10.10.2024 אסרה המשטרה על הקרנת הסרט התייעודי "לוד" – הכולל תיעוד לטבח ולגירוש של תושבי העיר הפלסטינים במלחמת 1948 – שהייתה אמורה להיערך בתיאטרון אלסראיא ביפו, בהשתתפות יוצרו רמי יונס.¹⁷ השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר מיהר לברך על כך: "טוב מאד שהמשטרה לא נותנת להקרין סרט שמסית נגד חיילי צה"ל במדינת היהודים – מגבה את המפכ"ל ומשטרת ישראל בפעולותיה נגד ההסתה".¹⁸

הפרקליטות והיועצת המשפטית לממשלה: הכשרה של מדיניות המשטרה

לפרקליט המדינה וליועצת המשפטית לממשלה יש תפקיד מרכזי בעיצוב מדיניות אכיפת החוק בכל הנוגע לחירויות הביטוי וההפגנה, בין היתר באמצעות קביעת הנחיות להעמדה לדין של מפגינים בעבירות הסתה ופרשנות לחוק המסדיר את רישוי פעילות המחאה. בעבר, על בסיס ההכרה במעמדן הייחודי של חירויות

14. פסקה 8 לפסק הדין בבג"ץ 8007/23 מפלגת חד"ש – החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון נ' מר יעקב שבתאי, מפכ"ל המשטרה (פורסם בפסקי דין עליון, 8.11.2023).

15. ג'קי חורי, בעל אולם ביטל כנס יהודי-ערבי לאחר שהמשטרה אמרה ש"היו לכך השלכות", הארץ (26.10.2023).

16. נירית אנדרמן, לאחר שנתיים של רדיפות הימין – ישודר "1948 – לזכור ולשכוח", הארץ (28.8.2025).

17. תליה בנן צור ויהושע (ג'וש) בריינר, בעקבות פניית השר מיקי זוהר: המשטרה אסרה על הקרנת הסרט "לוד", הארץ (10.10.2024).

18. איתמר בן גביר, פוסט ברשת X (10.10.2024).

19. ר', למשל, הנחיות פרקליט המדינה, מדיניות העמדה לדין בתיקים שנפתחו על רקע הפגנות או אירועי מחאה, הנחייה מס' 2.40 (25.8.2020);

הנחיות פרקליט המדינה, אישור פתיחה בחקירה ועמדה לדין בעבירות או עניינים בעלי רגישות מיוחדת, הנחייה מס' 14.12 (3.12.2023);

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, חירות ההפגנה, מספר הנחיה: 3.1200 (21.566, 21.561) (1.4.1983), עדכון: 23.3.2003.

פרקליט המדינה והיועצת המשפטית לממשלה הגנו על עמדת המשטרה בעתירות שהוגשו לבג"ץ בנוגע לדיכוי חירויות הביטוי וההפגנה בציבור הערבי וקבעו כי מניעת ההפגנות או הגבלתן מוצדקת, שכן הן מהוות איום על הסדר הציבורי והביטחון.²⁰ בכך, הם העניקו לגיטימציה משפטית למדיניות המשטרה.

פרקליט המדינה והיועצת המשפטית לממשלה גם לא הפעילו את מלוא סמכויותיהם כדי למנוע את התופעות המפורטות בהמשך הדוח. בין היתר, הם לא נקטו צעדים אפקטיביים לשינוי מדיניות המשטרה ביחס להנפת דגל פלסטין ושלטים נגד המלחמה, כמו גם ביחס למהלכים שנקטו להשתקת נבחרי ציבור ערביים, סטודנטים, עובדים, אקדמאים ואמנים – שלוו לא אחת במעצרים משפילים, לאחריהם שוחררו ללא נקיטת הליכים נוספים נגדם.

התנהלותם זו בולטת במיוחד לנוכח תשומת הלב הרבה שהם נתנו לדיכוי המחאות נגד ההפיכה המשטרית ולמען שחרור החטופים. הממשלה, ובמיוחד השר בן גביר, פעלה כדי לדכא מחאות אלה בדרכים שונות, כולל עידוד אלימות שוטרים כלפי המפגינים וניהול קמפיין דיסאינפורמציה נגד מארגני ההפגנות ומשפחות החטופים.²¹ פרקליט המדינה והיועצת המשפטית לממשלה התעקשו שהפגנות ומחאות אלה הן פעולות לגיטימיות שיש להגן עליהן.

הפער ביחס להפגנות של הציבור היהודי לעומת אלה של הציבור הערבי ניכר במסמכים ששלחה היועצת המשפטית לממשלה לבכירים במשטרה ובממשלה וכן בתגובות שהגישה לעתירות בבג"ץ נגד תיקון 37 לפקודת המשטרה ונגד כהונת השר בן גביר. במסמכים אלה היא התייחסה בהרחבה לאכיפת החוק בהפגנות נגד ההפיכה המשטרית ולמען שחרור החטופים ודחתה את ניסיונות ההתערבות הפוליטית בהן. במקביל, חסרה במסמכים אלה התייחסות רצינית לדיכוי שנקט כלפי ההפגנות בציבור הערבי.

למשל, בתגובה שהגישה היועצת המשפטית לבג"ץ ביום 1.1.2026 היא התייחסה לציוץ שהוזכר לעיל של השר בן גביר, לפיו הנחה את משטרת ישראל למנוע "מפגני הזדהות עם הנאצים מהחמאס". היא ציינה אמנם כי "הנחיית השר למשטרה שלא לאשר הפגנות בהתאם לעמדה שישמיעו המפגינים היא התערבות אופרטיבית של ממש בהפעלת סמכותה הרגיש של המשטרה לאשר הפגנות, ופגיעה קשה בחופש הביטוי וההפגנה".

20. ר', למשל, תגובה מטעם המשייבים, בג"ץ 8007/23, מפלגת חד"ש – החזית הדמוקרטית לחירות ולשוויון ואח' נ. מר יעקב שבתאי, מפכ"ל המשטרה, ואח' (7.11.23).

21. אייתי מק, משטרת בן גביר מנצלת את העיוותים בחוק כדי לדכא את המחאה, מכון זולת (29.2.2024).

עם זאת, בעתירות שעסקו במניעה מראש או בהגבלה של הפגנות בציבור הערבי ושל הפגנות יהודיות-ערביות נגד המלחמה, תמכה היועצת המשפטית לממשלה בעמדת המשטרה. ככל הנראה זו הסיבה לכך שבתגובתה זו לא מפורטים מקרים קונקרטיים בהם דרשה מהמשטרה לשנות את עמדתה ולאפשר את ההפגנות בקרב הציבור הערבי.²²

אחת הדוגמאות הבולטות לדיכוי חירויות הביטוי וההפגנה ולמדיניות אכיפה בררנית היא ההרחבה הגורפת של מה ייחשב להסתה בקרב אזרחים ערבים והעברת חלק מהטיפול בעבירה זו למשטרה. בשל מעמדו הרם של חופש הביטוי, נקבע ב-2006 כי חיוני שמדיניות החקירה והתביעה של המדינה בעבירות ההסתה תהיה אחידה

בתחילת המלחמה התיר פרקליט המדינה, עו"ד עמית איסמן, לחטיבת החקירות במשטרה להורות על חקירת חשודים בעבירות הסתה ללא אישור מהפרקליטות במקרים של התבטאות בודדת וחד משמעית

וכי השיקולים הנדרשים יילקחו בחשבון באופן רוחבי. לצורך כך, וכדי למנוע חקירות שווא, פתיחה בחקירה בעבירות אלה הותנתה באישור מראש של הפרקליטות, שבחנה גם את הסיכוי למיצוי ההליך הפלילי טרם הפתיחה בחקירה.²³ עם זאת, בתחילת המלחמה התיר פרקליט המדינה, עו"ד עמית איסמן, לחטיבת החקירות במשטרה להורות על חקירת חשודים בעבירות הסתה ללא אישור מהפרקליטות במקרים של התבטאות בודדת וחד משמעית, "על רקע היותה

של ישראל במלחמה ובשעת חירום, במקרים מובהקים של גילויי תמיכה בארגוני הטרור ובמעשייהם הרצחניים".²⁴

היתר זמני זה בוטל בקיץ 2024.²⁵ אולם עד אז הוא הספיק להביא ליותר ממאה חקירות ומעצרים, רובם של אזרחים ערבים, בעיקר בשבועות הראשונים של המלחמה.²⁶ בדיון שהתקיים בכנסת ב-22.10.2023, כשבועיים לאחר פרוץ המלחמה, התייחסה נציגת פרקליטות המדינה, עו"ד גלית שוהם, למדיניות זו, והציגה אותה כהצלחה: "יש הצפיה של תיקי הסתה, עשרות נעצרו בגין הסתה ברשתות. במחוז ירושלים נעצרו למעלה מ-10 אנשים שהסיתו והמדיניות היא להחמיר במעצרים הללו, גם אם מדובר בפרסום בודד אבל חמור ובוטה ומסית למלחמה".²⁷

על פי דו"ח שהכין מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שהתבסס על נתוני פרקליטות המדינה, בשנת 2023 נפתחו 301 תיקים בעבירת הסתה לטרור והוגשו 160 כתבי אישום כנגד 168 נאשמים.²⁸ בשנת 2024 נפתחו 238 תיקים והוגשו 62 כתבי אישום כנגד 68 נאשמים. בנוגע לשנת 2024 הודתה הפרקליטות כי על פי נתוניה כתבי האישום הוגשו בעיקר נגד ערבים, אך לגבי שנת 2023 היא טענה שאין לה פילוח של כתבי האישום לפי הלאום.

22. תגובה מקדמית מטעם היועצת המשפטית לממשלה בבג"ץ 9037-08-24, גלעד הכהן ואח' נ. חה"כ בנימין נתניהו, ראש הממשלה (1.1.2024). ר' גם תגובת המדינה למבקשת העותרת למתן צו ביניים בבג"ץ 8987/22, התנועה למען איכות השלטון ואח' נ. הכנסת ואח' (1.1.2024).

23. חן מענית, היתר למשטרה לחקור על הסתה ללא אישור הפרקליטות נותר בתוקף מראשית המלחמה, הארץ (21.5.2024).

24. חן מענית, פרקליט המדינה: המשטרה פתחה בחקירת הסתה ללא אישור בכמה מקרים במלחמה, הארץ (11.7.2024); איתי מק, ערבים וקודים, חברי כנסת מסיתים, העין השביעית (10.10.2024).

25. חן מענית, פרקליט המדינה: המשטרה פתחה בחקירת הסתה ללא אישור בכמה מקרים במלחמה, הארץ (11.7.2024).

26. משטרת ישראל, 10 חשודים נעצרו בחשד להסתה לאלימות וטרור (25.10.2023).

27. הוועדה לביטחון לאומי – חדשות הוועדה, מפכ"ל המשטרה, רב ניצב קובי שבתאי, בדיון הוועדה לביטחון לאומי של הכנסת בנושא הערות לתרחיש "שומר חומות": "יש מספיק כוחות שיכולים לתת מענה אם נצטרך לפעול, מציע שלא ינסו אותנו (22.10.2023).

28. רוני הרשקוביץ, נתונים על עבירות הסתה לטרור או לאלימות ועבירות על רקע גזעני, מרכז המחקר והמידע של הכנסת (17.12.2024).

עם זאת, מנתונים שפרסם ארגון עדאלה, בחודש הראשון למלחמה לבדו (מתחילת אוקטובר עד אמצע נובמבר 2023) הוגשו 70 כתבי אישום נגד אזרחים ערבים בגין הסתה לטרור.²⁹ הפרקליטות טרם פרסמה נתונים לשנת 2025, אך לפי הדיווחים השוטפים בתקשורת נראה כי לא צפוי לחול בהם שינוי.

העיתונאי גידי וייץ דיווח כי "מדיניות זו עוררה ביקורת גם מצד בעלי תפקידים במשרד המשפטים, הטוענים כי מדובר בצעדים מרחיקי לכת, וכי ניתן היה להסתפק בהגשת כתבי אישום בודדים על התבטאויות קיצוניות במיוחד".³⁰ בכנס ב-11.7.2024 הודה פרקליט המדינה שאכן בחלק מהמקרים חרגה המשטרה מההיתר הזמני שנתן.³¹

עם זאת, הפרקליטות הייתה מודעת היטב להיקף החריג של המעצרים שביצעה המשטרה לאחר שהועברו אליה סמכויות חקירה אלה. כמו כן, היא עצמה נתנה היתר לחקירות במקרים שהתבססו על פרשנות רחבה ביותר של עבירת ההסתה - כולל אישור לחקירתה של פרופ' נדירה שלהוב-קיבורקיאן, אחד המקרים שהפך לסמל של ההשתקה במהלך המלחמה (יפורט בהמשך).³²

במקביל, פרקליט המדינה והיועצת המשפטית לממשלה החליטו לא לפתוח בחקירה פלילית לגבי לפחות שמונים התבטאויות של אישי ציבור וחברי כנסת יהודים נגד האוכלוסייה הפלסטינית, בפרט נגד תושבי רצועת עזה.³³ זאת גם במקרים בהם פורסמו סרטונים והודעות ברשתות החברתיות שקראו לשרוף, להרוס ולמחוק יישובים פלסטינים, או שהגדירו כאויב את כל האוכלוסייה הפלסטינית וקראו להרוג אזרחים - במפורש או במשתמע. בשנתיים של מלחמה דווח על מקרים בודדים בהם הוגשו כתבי אישום נגד יהודים בגין פרסומים מסוג זה.³⁴

למדיניות האכיפה המחמירה והמפלה כלפי הציבור הערבי היו השלכות קשות על חופש הביטוי במרחב הדיגיטלי

למדיניות האכיפה המחמירה והמפלה כלפי הציבור הערבי היו השלכות קשות על חופש הביטוי במרחב הדיגיטלי. מחקר שפרסמה ד"ר האמה אבו קשק מהמחלקה לתקשורת במכללה האקדמית ספיר בחן את דפוסי השימוש ברשתות החברתיות בקרב החברה הערבית בישראל במהלך המלחמה. כ-70% מהמשיבים דיווחו על שינוי בהתנהלותם ברשתות, בעיקר על הימנעות משיתוף תוכן והבעת דעה מחשש לסנקציות, כגון מעצרים והליכים משפטיים. כפי שיפורט בהמשך, המרחב הדיגיטלי, ששימש בעבר מפלט

מרכזי עבור החברה הערבית להשמעת קול אותנטי ולצריכת מידע נוכח ההדרה בתקשורת המיינסטרים, עבר תהליך של צמצום חופש הביטוי והגבלת הפעילות, הכולל שילוב של צנזורה עצמית, שתיקה והשתקה.³⁵

29. עדאלה, תקירות, מעצרים וכתבי אישום נגד פלסטינים אזרחי ישראל מאז ה-7.10.2023 (עדכון לאחרונה ב-13.11.2023).

30. גידי וייץ, פרקליט המדינה למשטרה: עצרתם מתנגדים לממשלה ללא הצדקה, תוך פגיעה בשלטון החוק, הארץ (20.11.2023).

31. חן מענית, פרקליט המדינה: המשטרה פתחה בחקירת הסתה ללא אישור בכמה מקרים במלחמה, הארץ (11.7.2024).

32. אמנון ברונפלד-שטיין, מבצר החירות ברחוב צלאח א-דין נפל, הארץ (23.4.2024).

33. חן מענית, היועמ"שית הורתה שלא לחקור התבטאויות של שרים וח"כים בחשד להסתה לפגיעה באזרחים בעזה, הארץ (25.11.2024).

34. ליאור אל חי, "לשחוט ילדים עזתים": תושב זכרון יעקב נחשד בהסתה לטרור, ynet (18.12.2023).

35. האמה אבו-קשק, שתיקה או השתקה? השימוש ברשתות החברתיות בחברה הערבית בזמן מלחמת השבעה באוקטובר. מסגרת

מדיה 27, 42-76, המכללה האקדמית ספיר (2025).

בג"ץ: מתן לגיטימציה להגבלת חירויות הביטוי וההפגנה

מאז פרצה המלחמה סטה בג"ץ מעמדותיו המסורתיות בנוגע למעמדן הגבוה של חירויות הביטוי וההפגנה ולצורך להגן עליהן ככל הניתן. בעתירות שעסקו במימוש זכויות אלה בציבור הערבי נקט בית המשפט גישה המזכירה את טיפולו בתיקים ביטחוניים: השופטים נשענו על חומר מודיעיני סודי שהוצג להם במעמד צד אחד או על טענות ביטחוניות כלליות, אימצו את עמדת המשטרה בדבר הסיכון האינהרנטי הטמון במימוש הזכויות והעניקו לה שיקול דעת רחב למנוע או להגביל הפגנות מטעמי

מאז פרצה המלחמה סטה בג"ץ מעמדותיו המסורתיות בנוגע למעמדן הגבוה של חירויות הביטוי וההפגנה ולצורך להגן עליהן ככל הניתן. בעתירות שעסקו במימוש זכויות אלה בציבור הערבי נקט בית המשפט גישה המזכירה את טיפולו בתיקים ביטחוניים: השופטים נשענו על חומר מודיעיני סודי שהוצג להם במעמד צד אחד או על טענות ביטחוניות כלליות, אימצו את עמדת המשטרה בדבר הסיכון האינהרנטי הטמון במימוש הזכויות והעניקו לה שיקול דעת רחב למנוע או להגביל הפגנות מטעמי

ביטחון ושמירה על הסדר הציבורי. באחד הדיונים ציינה השופטת דפנה ברק ארז כי "אי אפשר לקבל שהפגנה היא לוקוסוס של תל אביב"³⁶. בפועל, עמדתו של בג"ץ הובילה לתוצאה הקרובה מאוד למציאות כזו.

לפני המלחמה חזר בג"ץ וקבע כי ניתן להגביל את הזכות להפגין רק כאשר קיימת ודאות קרובה לפגיעה קשה ומשמעותית בסדר הציבורי או בשלום הציבור, וגם אז – רק במידה הנדרשת למניעת פגיעה כזו. השופטים הדגישו כי לנוכח מעמדן הרם של חירויות הביטוי וההפגנה, לא כל אפשרות לפגיעה בסדר הציבורי או בביטחון תצדיק את הגבלת הזכות להפגין ואין די בכך שהפגנה גורמת לאי נוחות, אפילו אי נוחות רבה, כדי לאסור על קיומה. מעבר לכך, המשטרה גם מחויבת לסייע במימושה של הזכות להפגין. השופטים הבהירו כי ככל שהציבור בישראל חפץ חיים בדמוקרטיה, עליו לסגל לעצמו, כבכל מדינה מתוקנת, רמת סיבולת ויכולת הכלה של הפגנות, למרות הפגיעה בשגרת החיים ואי הנוחות הכרוכה בהן לעיתים.³⁷

במהלך המלחמה דן בג"ץ במספר עתירות שעסקו במימוש חירויות הביטוי וההפגנה בציבור הערבי. פסקי הדין שניתנו בעתירות אלה ובעתירות שעסקו בהפגנות יהודיות-ערביות חזרו אמנם על עמדות מסורתיות אלה של בית המשפט, אך לבסוף אישרו השופטים את מדיניותה המגבילה של המשטרה והותירו על כנו את שיקול הדעת הרחב ממנו נהנתה. בכך, תרמו פסקי דין אלה ליצירת אפקט מצנן כלפי הציבור הערבי, שהוביל לצמצום משמעותי בהיקף ההפגנות.

פסק הדין הראשון בנושא זה ניתן בנובמבר 2023 ועסק בהחלטת המשטרה למנוע הפגנות של חד"ש ומק"י בערים אום אל-פחם וסחנין.³⁸ נשיא בית המשפט העליון, יצחק עמית, פתח את פסק הדין בתיאור אירועי שבעה באוקטובר וציין כי "ימים קשים עוברים על אזרחי ישראל, האבלים על קרבנות טבח הדמים והלחימה, ועוקבים בדאגה ובחרדה לשלומם של יקיריהם הנלחמים ברצועת עזה ובגבול הצפון ושומרים על גבולות המדינה".

36. ליאור אל חי, מהומות בהפגנה נגד המלחמה בחיפה: המשטרה הסירה מיצבים, פעילי ימין מחו, ynet (20.1.2024).

37. ר', למשל, עע"מ 1775/20 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' עיריית ירושלים (פורסם בפסקי דין עליון, 24.9.2020).

38. בג"ץ 8007/23 מפלגת חד"ש – החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון נ' מר יעקב שבתאי, מכ"ל המשטרה (פורסם בפסקי דין עליון, 8.11.2023).

לאחר מכן חזר הנשיא עמית על עמדתו המסורתית של בית המשפט בנוגע לחופש ההפגנה והתהלוכה, הדגיש כי הם חלק מחופש הביטוי המוכר כזכות יסוד חוקתית, והבהיר: "חופש הביטוי אינו שייך רק למחנה אחד או לצד אחד של המפה הפוליטית, והוא נועד להגן לא רק על דעות מקובלות ואהודות, אלא גם 'על דעות חריגות, מקוממות ומכעיסות, המושמעות על רקע מאורעות מסעירים ובסגנון בוטה וצורם'". לבסוף, הוא הדגיש כי ניתן לשלול רישיון להפגנה או להטיל עליה הגבלות רק כאשר קיימת "הסתברות קרובה לוודאי לפגיעה ממשית, קשה ורצינית בביטחון הציבור או בסדר הציבורי".

הפרקליטות ציינה בתגובתה לעתירה שתי עילות לסירוב המשטרה לאשר את ההפגנה. הראשונה הייתה "קיומו של חשש ברמה של ודאות קרובה לפגיעה קשה ורצינית בסדר הציבורי ובשלום הציבור". לצורך ביסוסה של עילה זו, הגישה המדינה חוות דעת ביטחונית וכן חוות דעת מודיעינית, בהן עיינו השופטים במעמד צד אחד, בהסכמת העותרים. בנוגע לעילה זו קבע הנשיא עמית: "נכון לשעת כתיבת שורות אלה, התראות ואזהרות כי 'שומר חומות 2' עומדים בפתח – התבדו" והבהיר כי "יש להבחין בין גילויי תמיכה באויב בעת מלחמה ודבר עידוד, שבח ואהדה למעשי טרור בכלל ולטבח שבוצע בעוטף עזה בפרט, לבין ביקורת מותרת על מדיניות הממשלה או הזדהות עם סבלם של תושבי עזה שנפגעו במהלך הלחימה ושאיים מעורבים בפעילות טרור".

עם זאת, הנשיא עמית קיבל את העילה השנייה בה נתלתה המשטרה, שנגעה למחסור בכוח אדם בשל "המציאות הביטחונית השוררת כיום". הוא הדגיש כי "השתכנענו כי לעת הזו, בהינתן עומס המשימות הרב שבו עוסקת המשטרה מזה כחודש ימים, אין באפשרותה להקצות את כוח האדם הנדרש לשם הבטחת הסדר הציבורי בהפגנות נושא העתירה". המחסור בכוח האדם הוא זה ש"מביא את החשש לפגיעה בסדר הציבורי ובטחון הציבור לרף של ודאות קרובה". השופטת רונן הסבירה גם היא כי "המשטרה היא האמונה על השאלה מהו כוח האדם שיידרש לה כדי לשמור על הסדר הציבורי בהפגנה, והיא גם אמונה ככלל על חלוקה מתאימה של הכוחות שלה לצורך מילוי כלל משימותיה".

לכאורה, השופטים מסתייגים בפסק הדין מהערכת הסיכונים של המשטרה ביחס להפגנה נושא העתירה. אולם, הם מקבלים אותה בדלת האחורית כשהם מאפשרים למשטרה להישען על אותה הערכת סיכון – שנדחתה על ידם – כדי לטעון למחסור בכוח אדם ואז נתלים במחסור זה כדי לדחות את העתירה. אלא שאם הסכנה הנתענת אינה ממשית לעת הזו, ממילא גם היקף כוח האדם הנדרש כדי לאפשר את קיומה של ההפגנה קטן משמעותית ולא ניתן להצדיק את האיסור על קיום ההפגנה בטענה זו.

השופטים מדגישים כי החלטתם נוגעת למקרה הקונקרטי שבפניהם, וכי "אין משמעות הדבר כי בכל שעת מלחמה או לכל אורך הלחימה, אין מקום לקיום הפגנות". הם גם מקבלים את ההבהרה החד משמעית של המדינה כי דברי המפכ"ל שהובאו לעיל, לפיהם ייאסרו באופן גורף הפגנות נגד המלחמה, הוצאו מהקשרם וכי "לא ניתנה הנחייה הקובעת איסור גורף וכללי מעין זה". עם זאת, בסופו של דבר הותירו השופטים בידי המשטרה שיקול דעת רחב ביותר והאיסור על ההפגנה נותר על כנו.

כמה ימים לאחר מכן הוגשה עתירה נוספת נגד המשטרה, שאסרה על קיום הפגנה בתל אביב שיזמה תנועת חד"ש – שעיקר תומכיה ערבים – גם לאחר שמארגני ההפגנה הודיעו כי מסריה יהיו קריאה להפסקת אש ולהסכם חילופי שבויים והתחייבו כי "מתוך רגישות לרגע הקשה נקפיד על קיומה ללא דגלים וקריאות קשות לעיכול". בעקבות הדיון בבית המשפט חזרה בה המשטרה מסירובה הגורף, אך הטילה מגבלות משמעותיות על מספר המשתתפים (700) ועל משכה (שעתיים).³⁹ נציג המדינה ביקש להיתלות בהישג של המשטרה בפסק

39. בג"ץ 8211/23 נועה לוי נ' מפקד מחוז תל אביב – משטרת ישראל (פורסם בנבו, 16.11.2023).

הדין הקודם בעניין ההפגנות באום אל-פחם ובסחנין, והדגיש בדיון כי ההסכמה להפגנה ניתנה על אף אילוץ כוח האדם הקשים והנסיבות הלא פשוטות העומדות בפני המשטרה.

במהלך הדיון הבהיר הנשיא עמית כי ישנם קשיים בהתנהלות המשטרה והבהיר ש"מאוד חשוב שההפגנה תתקיים, כדי שנסיר את העננה שלא נותנים הפגנות למגזר הערבי ולצד הזה של המפה".⁴⁰ עם זאת, ה"עננה" לא הוסרה: פסק הדין רק נתן תוקף להסכמת הצדדים והשופטים נמנעו מלהבהיר את הקשיים בהתנהלות המשטרה, את הדרך בה עליה להתנהל בהמשך ואת החשיבות של חירויות הביטוי וההפגנה – גם בקרב הציבור הערבי.

ביום 3.12.2023 דחו השופטים עתירה שהגיש יו"ר ועדת המעקב העליונה לענייני הציבור הערבי בישראל, מוחמד ברכה, שביקש לארגן עצרת נגד המשך המלחמה ולמען הפסקת אש. כך הסביר ברכה את מטרת העצרת: "תמיד העמדה שלנו הייתה נגד פגיעה באזרחים כלשהם, אבל אסור שמה שקרה בשבת (ב-7.10.2023) ייתן לגיטימציה למדינת ישראל לתקוף בברוטליות אוכלוסייה אזרחית בעזה... המאבק צריך להיות לא על נקמה אלא על איך נסיים את הסיבות לכל זה עבור הפלסטינים ששואפים גם הם לחיות כמו בני אדם".⁴¹ למרות זאת, המשטרה סיכלה כמה פעמים את קיומה של עצרת זו, ולכן הוגשה העתירה.

השופטים דחו את העתירה בנימוקים טכניים, פסקו שלא ניתן מספיק זמן למפכ"ל להגיב טרם הפניה לבג"ץ וגם רשמו את עמדת המשטרה כי "העותר מחויב להצטייד עם רישיון ולאור מכלול הנסיבות ולפי הערכת מצב שבוצעה, לא ניתן לאפשר את ההתכנסות". עוד הוסיפו שהעותר לא הציג תשתית עובדתית המוכיחה שהוא אינו זקוק לרישיון מהמשטרה.⁴²

ב-14.12.2023, נדחתה עתירה נוספת שהגיש מוחמד ברכה. השופטים הציעו לו להתפשר ולקיים את העצרת תחת הגבלות, אך הוא סירב וטען כי הן "כובלות את ידי, ולא מאפשרות לוועדת המעקב לבטא את דעתה". גם הפעם ביקשה המשטרה להציג "חומר מודיעיני חסוי לצורך ביסוס עמדת המשטרה בדבר החשש הכבד לשלום הציבור ולביטחוננו", במעמד צד אחד, אך בא כוחו של ברכה סירב.⁴³

ב-9.1.2025 שוב קיבלו שופטי בג"ץ את עמדת המשטרה בעתירה נוספת של ועדת המעקב העליונה, הפעם נגד ההחלטה לאסור על צעדת מחאה במרכז סכנין בדרישה לעצירת המלחמה. המשטרה סירבה לאשר את הצעדה, בין היתר, בנימוק כי במקום יינשאו נאומים "בעלי רקע מסית אשר מחליש את כוחות הביטחון המרחפים נפשם בימים אלה".⁴⁴ גם הפעם המליצו השופטים על פשרה, שהפכה לפסק דין, לאחר שעיינו בחומר מודיעיני חסוי ושמעו את הסבריו של מפקד מחוז הצפון במשטרת ישראל בדלתיים סגורות. השופטים קבעו כי העותרים יוכלו לקיים את הצעדה בשולי העיר ולא ברחוב הראשי, כפי שרצו המארגנים, וכתבו כי "המתווה שנתבקש על ידי העותרים יוצר סכנה מוחשית לפגיעה באנשים ברמת הסתברות גבוהה, ומאחר שהמתווה האלטרנטיבי, עליו המלצנו, נותן ביטוי לשאיפתם העיקרית של העותרים לקיים בגמר התהלוכה, עצרת ברחבת העירייה, אנו מאשרים את קיום התהלוכה והעצרת בתנאים האמורים לעיל".⁴⁵

40. חן מענית, בעקבות עתירה לבג"ץ, המדינה תאפשר לחד"ש לקיים הפגנה בתל אביב נגד המלחמה, הארץ (16.11.2023).

41. ג'קי חורי, הציבור הערבי נקרע בין העוטף לעזה ומוריד פרוכיל מחשש לשאת במחיר המלחמה, הארץ (12.10.2023).

42. בג"ץ 8510/23 מוחמד ברכה, יו"ר ועדת המעקב העליונה לענייני הציבור הערבי בישראל נ' מפכ"ל משטרת ישראל (פורסם בעדאלה, 3.12.2023).

43. בג"ץ 8808/23 מוחמד ברכה, יו"ר ועדת המעקב העליונה לענייני הציבור הערבי בישראל נ' מפקד תחנת המשטרה בנצרת (פורסם בפסקי דין עליון, 14.12.2023).

44. יהושע (ג'וש) בריינר, המשטרה אסרה לקיים הפגנה נגד המלחמה בנימוק שהנאומים הצפויים בה "חלישו את כוחות הביטחון", הארץ (5.1.2025).

45. בג"ץ 18461-01-25 מוחמד ברכה נ' מפקד תחנת משגב במשטרת ישראל (פורסם בטולדנו, 9.1.2025).

בעקבות ההחלטה, הודיעה ועדת המעקב העליונה על דחיית הצעדה וקראה לקיים עצרות מחאה קטנות בצמתים ובכבישים מרכזיים ברחבי הארץ. בתגובה מסרה עורכת הדין מיסאנה מוראני ממרכז עדאלה, שהגיש את העתירה, כי "החלטת בית המשפט מבהירה שיש מערכות חוק נפרדות – אחת ליהודים, המאפשרת להם להפגין ולסגור רחובות, ואחרת לערבים, שמטרתה לדכא אותם ולדכא כל ביטוי של עמדה המתנגדת למלחמה".⁴⁶

עתירה נוספת הוגשה בעקבות סירובה של המשטרה לאפשר את קיומה של הפגנה במוצאי שבת במרכז חיפה, ב"קריאה לעצירת המלחמה, לעסקת השבת החטופים ולקידום תהליך מדיני", שארגנו תנועת חד"ש וארגונים אחרים. במקום זאת, היא התירה לקיימה רק ביום חול, באזור מרכז הקונגרסים בחיפה המרוחק ממרכז העיר ובהיקף של עד 450 איש. בעקבות הדיון בבג"ץ הסכימה המשטרה להתיר את ההפגנה, אך רק בין השעות 13:30 ל-15:30, והגבילה את המספר המשתתפים ל-700 איש. בפסק הדין ניתן תוקף להסכמת הצדדים והשופטים הבהירו כי שיקול הדעת המלא נותר בידי המשטרה, וכי "המתווה כפוף להערכת מצב שתקיים המשטרה, בשים לב למצב הביטחוני העדכני, עובר לקיום ההפגנה".⁴⁷

**השופטים מקפידים להדגיש את מעמדן
הרם של חירויות הביטוי וההפגנה, בעיקר
בזמן מלחמה, ואת חשיבות ההגנה על
ביטויים שיכולים להיחשב מקוממים, אך
בפועל הם דוחקים את העותרים לפשרות
המגבילות את זכויותיהם ומותירים שיקול
דעת נרחב בידי המשטרה**

מפסקי דין אלה מצטיירת תמונה ברורה: השופטים מקפידים להדגיש את מעמדן הרם של חירויות הביטוי וההפגנה, בעיקר בזמן מלחמה, ואף חוזרים ומדגישים את חשיבות ההגנה על ביטויים שיכולים להיחשב מקוממים. עם זאת, בפועל הם דוחקים את העותרים לפשרות המגבילות את זכויותיהם, מקבלים את עמדת המשטרה ובעיקר מותירים בידיה שיקול דעת נרחב.

46. ג'קי חורי, בג"ץ אימץ את עמדת המשטרה, ואסר על קיום הפגנה נגד המלחמה במרכז סחנין, הארץ (9.1.2025).
47. בג"ץ 557/24, אמג'ד שביטה נ' מפקד מחוז חוף, משטרת ישראל (פורסם בפסקי דין עליון, 18.1.2024).

חלק שני: דוגמאות לפגיעה בחירויות הביטוי וההפגנה של הציבור הערבי

ההגבלות על חירויות הביטוי וההפגנה של הציבור הערבי מוטלות במגוון תחומי חיים. להלן יובאו דוגמאות להיבטים שונים שלהן.

כבר בתחילת המלחמה נגבה מאזרחים ערבים שביקשו לממש את זכויותיהם מחיר כבד שהוביל לצמצום משמעותי של המחאה. בהתאם לכך, רבות מהדוגמאות המובאות בהמשך מתייחסות לחודשי המלחמה הראשונים. דוגמאות נוספות נוגעות לפעילי שמאל יהודים, שההגבלות שהוטלו עליהם שימשו את הרשויות גם להעברת מסר מרתיע לציבור הערבי.

איסור גורף על הנפת דגלי פלסטין

הנפת דגל היא חלק מחופש הביטוי וההגנה עליה הוכרה בפסיקת בתי המשפט בישראל ובמשפט הבינלאומי.⁴⁸ אמנם, סעיף 82 לפקודת המשטרה מקנה למכ"ל סמכות לאיסור הנפה או פרישה של דגל שיש בהם כדי "לעורר להפרעת השלום". אולם מאז 1993, בעקבות השינוי ביחסים בין מדינת ישראל לבין אש"ף עם החתימה על הצהרת העקרונות והסכמי אוסלו, הנפת דגל פלסטין לא נחשבת עוד לעבירה פלילית.

עמדה זו מעוגנת בפסיקת בית המשפט העליון. עתירה נגד החלטת היועץ המשפטי לממשלה שלא להעמיד לדין בגין הנפת דגל פלסטין למעט במקרים חריגים נדחה,⁴⁹ ונקבע כי שידורי תעמולת בחירות שדגל פלסטין מופיע בהן חוסים תחת חופש ביטוי.⁵⁰ כמו כן, במסמך מטעם המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט פלילי) בספטמבר 2014 הובהר כי אכיפה בגין הנפת דגל פלסטין תבצע רק כאשר מתעורר חשד ממשי לעבירה של הזדהות עם ארגון טרור או גילוי אהדה כלפיו, או כאשר קיים חשש ברמת הסתברות גבוהה להפרה חמורה של שלום הציבור.⁵¹

בניגוד לכל אלה, עוד בטרם פרצה המלחמה, הובילה המשטרה, בהוראת השר בן גביר, מדיניות של החרמה של דגלי פלסטין. ב-8.1.2023, זמן קצר לאחר השבעת הממשלה, הודיע השר בן גביר כי: "הנחיתי היום את משטרת ישראל לאכוף איסור הנפת כל דגל אש"ף שמגלה הזדהות עם ארגון טרור מהמרחב הציבורי ולעצור כל אירוע הסתה נגד מדינת ישראל. נילחם בטרור ובעידוד טרור בכל הכוח!"⁵²

כבר באותו יום הורה מכ"ל המשטרה למפקדים לאכוף את האיסור על הנפת דגלי פלסטין במרחב הציבורי.⁵³ בהמשך דווח שמפקד מחוז החוף דאז, ניצב דני לוי – שהיה מועמד השר לפקד על מחוז תל אביב ולהחליף את המכ"ל, כפי שאכן קרה – אסר על הנפת דגלי פלסטין במחוז החוף, כולל בחיפה.⁵⁴

48. איתי מק, התשתית החוקית לדיכוי מחאה והפגנות בישראל, מכון זולת (אוקטובר 2023).

49. בג"ץ 93/5883 שאול יהלום, חבר כנסת נ' המפקח הכללי, משטרת ישראל, רב ניצב רפי פלד (פורסם בנוב, 26.5.1994).

50. בג"ץ 651/03 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ. יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש עשרה (פורסם בפסקי דין עליון, 23.1.2003).

51. מכתב מעו"ד רז נזרי, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי), לח"כ מירי רגב, יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת, המצב המשפטי ביחס להנפת דגלי אש"ף וארגוני טרור במדינת ישראל (1.9.2014).

52. איתמר בן גביר, פוסט ברשת X (8.1.2023).

53. יהושע (ג'וש) בריינר, בהנחיית בן גביר, שבתאי הורה לאכוף איסור הנפת דגלי פלסטין בציבור, הארץ (8.1.2023).

54. יהושע (ג'וש) בריינר, בן גביר ושבתאי חלוקים על זהות המחליף של עמי אשד, וסבב המינויים מתעכב, הארץ (29.5.2023).

כמה חודשים לאחר מכן, ב-27.4.2023, המשטרה פשטה על סניף חד"ש בנצרת, הורידה את דגל פלסטין שהונף מעליו ועיכבה את מזכיר הסניף לאחר שסירב להוריד את הדגל בעצמו.⁵⁵

ב-17.5.2023 העבירה הכנסת בקריאה טרומית הצעת חוק של חבר הכנסת אלמוג כהן (עוצמה יהודית) שאוסרת להניף בצוותא דגל של ישות עוינת, ומאפשרת להטיל עונש שנת מאסר על כך. 54 חברי כנסת הצביעו בעד הצעת החוק, 16 התנגדו.⁵⁶

ביולי 2023, כשלושה חודשים לפני שפרצה המלחמה, דחו שופטי בג"ץ עתירה שהגישה האגודה לזכויות האזרח בנוגע לאיסור על הנפת דגל פלסטין. לעתירה צורפו עדויות וסרטונים רבים מהם עלה כי למרות התחייבות המשטרה בהליך קודם בבג"ץ, שוטרים אוסרים באופן שגרתי על הנפת דגלי פלסטין ומחרימים אותם. מאחר שהמשטרה לא חזרה באופן רשמי מהתחייבותה, סירבו השופטים להתערב ורק קבעו כי "אין כדי להקל ראש בתופעה שעליה מלינים העותרים, ככל שאכן ישנה תופעה כזו... חזקה על הגורמים הרלוונטיים כי יוסיפו לפעול לחידוד הנהלים בכל הנוגע להנפת דגלים כאמור בזמן מחאות, וכי יבררו פניות פרטניות ככל שתוגשנה בהתאם לכל דין".⁵⁷

בעוד שבמקרה של אזרח יהודי החשש הוא לכל היותר שהדגל יוחרם או שהוא ייעצר וישוחרר לאחר זמן קצר, במקרה של אזרח ערבי קיים סיכון שהוא יואשם בהסתה או בתמיכה בטרור. הבדל מהותי נוסף ביניהם נוגע לזכויות הנפגעות: מניעת הנפת הדגל מיהודי פוגעת בזכותו לחופש הביטוי אך מניעת ההנפה מאזרח ערבי פוגעת גם בכבודו האנושי ובזכותו לבטא את זהותו הקבוצתית והתרבותית

למרות דברים אלה, האיסור על הנפת דגלי פלסטין התרחב עוד יותר לאחר שפרצה המלחמה ובחלק מהמקרים הנפת הדגל גררה גם מעצרים. שוטרים החרימו דגלים גם מפעילי שמאל יהודים. עם זאת, בעוד שבמקרה של אזרח יהודי החשש הוא לכל היותר שהדגל יוחרם או שהוא ייעצר וישוחרר לאחר זמן קצר, במקרה של אזרח ערבי קיים סיכון שהוא יואשם בהסתה או בתמיכה בטרור. הבדל מהותי נוסף ביניהם נוגע לזכויות הנפגעות: מניעת הנפת הדגל מיהודי פוגעת בזכותו לחופש הביטוי אך מניעת ההנפה מאזרח ערבי פוגעת גם בכבודו האנושי ובזכותו לבטא את זהותו הקבוצתית והתרבותית.⁵⁸

55. פוראת נסאר, דגלי פלסטין הוחרמו: פשיטה משטרתית על סניף חד"ש בנצרת, חדשות 12 (26.4.2023).
 56. נעה שפיגל, עבר בטרומית: הנפת דגל פלסטין בצוותא תיחשב עבירה פלילית שבצידה מאסר, הארץ (17.5.2023); החוק נמצא בהכנה לקריאה ראשונה וטרם אושר סופית: הצעת חוק העונשין (תיקון – איסור הנפת דגל של ישות עוינת), התשפ"ג-2022.
 57. בג"ץ 5442-23, סלים עבאס נ' מפכ"ל משטרת ישראל (פורסם בפסקי דין עליון, 20.7.2023).
 58. איתי מק, לא חוקרת, כן מחרימה: המשטרה והאובססיה לדגלי פלסטין, שיחה מקומית (27.4.2023).

בנובמבר 2024 התגאו גורמים במשרד לביטחון לאומי בשינוי המדיניות בתחום זה. לטענתם, "ישנה עלייה של מאות אחוזים באכיפה סביב הנפת הדגלים, מתוך אותה תפיסה של השר כי הדגל לא אמור להיות מונף במרחב הציבורי... כשהשר ביקש הבהרות לגבי חוקיות הדגל ולא קיבל אותן, הוא החליט לנקוט במדיניות שונה מזו שהייתה... הוא עבר ממצב של לא לעשות כלום למצב של לעשות במאה אחוז ולאכוף את הנושא".⁵⁹

להלן כמה דוגמאות למדיניות זו:

ב-15.4.2024 אסרה המשטרה על הנפת דגלי פלסטין בעצרת לציון יום הנכבה בכניסה לאוניברסיטת תל אביב, בה השתתפו רק עשרות בני אדם. במקום זאת, רבים מהם החזיקו אבטיח או ציור של אבטיח.⁶⁰

ב-26.4.2024, יממה לפני הצעדה לציון 1 במאי, פשטה המשטרה על המשרד של חד"ש ושל מק"י בנצרת ועצרה את מזכיר חד"ש לשעבר, מנסור דהמשה, ואת מזכיר סניף מק"י בעיר, ווארד קובטי. זאת בנימוק ש"במקום היו דגלי פלסטין ומיצגים המהווים חומר הסתה".⁶¹

ב-25.5.2024 התקיימה תהלוכה במרכז העיר לוד בקריאה נגד הגזענות והמלחמה ברצועת עזה. ראש העיר יאיר רביבו (ליכוד) התגאה ש"לפחות, זו פעם ראשונה שהמשטרה אכפה את הנפת דגלי פלסטין ולא היה אף דגל".⁶²

ב-29.5.2024, הסתערו שוטרים לתוך קבוצת מפגינים נגד המלחמה בהפגנה שנערכה בכיכר המעיין במרכז נצרת, במטרה להחרים דגל פלסטין. ההפגנה נערכה ביוזמת סניפי חד"ש, מק"י ובנק"י בעיר.⁶³

ב-31.7.2025 עצרה המשטרה שתי מפגינות שהניפו דגל פלסטין בהפגנה בחיפה, בה השתתפו חמישה אנשים. השופט אבישי קאופמן דחה את בקשת המשטרה להאריך את מעצרן בחמישה ימים וקבע כי הנפת דגל פלסטין אינה עילה למעצר או להפסקת מחאה.⁶⁴

59. לידור סולטן, הנפת דגל אש"ף בישראל – מה קובע החוק?, ישראל היום (20.11.2024).

60. שירה קדרי-עובדיה, לאחר שנאסר עליהם להניף דגלי פלסטין, עשרות השתתפו בעצרת יום הנכבה באוניברסיטת תל אביב, הארץ (15.4.2024).

61. חרף פשיטת המשטרה: אלפים הפגינו לציון ה-1 במאי בנצרת נגד המלחמה ברצועת עזה והכיבוש, זו הדרך (27.4.2024).

62. בלוד הפגינו נגד המלחמה בעזה ולמען עשיית צדק עם הנרצח מוסא חסונה, זו הדרך (25.5.2024).

63. שוטרים תקפו משמרת נגד המלחמה במרכז נצרת והתעמתו עם יו"ר ועדת המעקב, זו הדרך (30.5.2024).

64. עדי חשמונאי, ביה"ש שחרר מפגינות שהניפו דגל פלסטין בחיפה; השופט: הנפתו אינה עילה למעצר ולהפסקת מחאה, הארץ (2.8.2025).

איסור על הנפת שלטים נגד המלחמה ונגד ההרג והרעב ברצועת עזה

על פי החוק ופסיקת בית המשפט העליון, המשטרה אינה רשאית למנוע הנפת שלטים המביעים תוכן ביקורתי או מתריס.⁶⁵ לאורך השנים קבעו השופטים כי המשטרה אינה ממונה על האידיאולוגיה,⁶⁶ וכי עליה להתעלם מתוכן ההפגנה, מהרקע האידיאולוגי של המארגנים ומזהות המשתתפים בה – כל עוד לא עולה חשד לביצוע עבירה פלילית.⁶⁷ כמו כן, בית המשפט הבהיר כי חופש הביטוי לא נועד להגן רק על דעות מקובלות ואהודות, אלא גם על דעות חריגות, מקוממות ומכעיסות, גם כאשר הן מושמעות על רקע מאורעות מסעירים ובסגנון בוטה וצורם.⁶⁸

המשנה לנשיאה (בדימוס) חנן מלצר הבהיר: "במשמרת מחאה הדגש איננו מושם רק על הנוכחות הפיזית של המפגינים, אלא גם על האמצעים המבטאים את המסרים שהם מבקשים להעביר... יש חשיבות לעובדה ששלטים הם אמצעי זול, נוח ונגיש למרבית האוכלוסייה לצורך ביטוי – הן מן הצד של הדוברים, המבקשים להביע מסר מסוים, והן מן הצד של הצופים – מקבלי המסר".⁶⁹ המציאות, עם זאת, שונה. באפריל 2024, כחצי שנה לאחר שפרצה המלחמה, הגישה האגודה לזכויות האזרח עתירה לבג"ץ בה פירטה שורה ארוכה של אירועים בהם שוטרים החרימו שלטים נגד המלחמה ונגד ההרג ברצועת עזה.⁷⁰ בין השאר:

ב-15.12.2023, התנפלו שוטרים על מפגינים בחיפה, החרימו באלימות שלטים שנשאו את הכיתוב "די לרצח בעזה", "חופש לעזה" ו"די להפצצות בעזה", ועצרו שני מפגינים;

ב-23.12.2023 קשרו שוטרים בתל אביב שלט גדול שנשא את הכיתוב "לעצור את רצח העם בעזה" והחרימו שלטים אחרים של מפגינים ליד הקריה;

ב-2.1.2024 החרימו שוטרים שלטים שנשאו את הכיתוב "יש אזרחים בעזה" ו"די לטבח" של מפגינים בכיכר הבימה בתל אביב;

ב-9.1.2024 החרימו שוטרים שלטים נגד המלחמה של מפגינים ברחוב קפלן ואיימו שיחרימו כל שלט שיכלול את המילה "טבח";

ב-16.1.2024 החרימו השוטרים שלטים באלימות בהפגנה ברחוב קפלן.

ב-21.3.2024 החרימו שוטרים באלימות שלטים של מפגינים בכיכר אמיל חביבי בחיפה. סנ"צ ארז עמר, קצין אג"מ במרחב כרמל, אמר בתגובה ש"לא תהיה הסתה נגד מדינת ישראל. מדינת ישראל לא רוצחת אף אחד. מי שיניף פה שלט נגד מדינת ישראל, אנחנו נוריד את השלט וגם נעצור אותו אם צריך".

65. איתי מק, התשתית החוקית לדיכוי מחאה והפגנות בישראל, מכון זולת (אוקטובר 2023).

66. בג"ץ 148/79 צבי סער נ' שר הפנים והמשטרה (פורסם בנבו, 31.5.1979).

67. בג"ץ 153/83 אלן לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל (פורסם בנבו, 13.5.1984).

68. בג"ץ 2888/97 יעקב נוביק נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (פורסם בעין השביעית, 17.8.97).

69. פסקה 50 לפסק דינו של המשנה לנשיא בעע"מ 1775/20 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' עריית ירושלים (פורסם בפסקי דין עליון, 24.9.2020).

70. עתירה למתן צו על תנאי בבג"ץ 3139/24 נועה נוי ואח' נ' מפכ"ל המשטרה (11.4.2024).

המדינה הבהירה בתגובתה לעתירה כי לא קיימת הנחיה האוסרת על נשיאת שלטים נגד המלחמה, אך הודתה כי למרות שהנחיית המפכ"ל בעניין זה הועברה כבר שש פעמים בתפוצה נרחבת, היא זכתה להתעלמות מהשוטרים בשטח

ב-29.3.2024 בהפגנה שהתקיימה בכיכר פריז בירושלים, דרשו שוטרים מהמפגינים להסיר שלטים נגד המלחמה ותוך דקות ספורות החלו במעצרים אלימים שכללו דחיפות וגרירה של המפגינים על המדרכה.

בתגובתה לעתירה הדגישה המדינה כי המשטרה פועלת להנחיל לשוטרים בשטח את החשיבות הרבה בשמירה על חופש הביטוי והמחאה של המפגינים והבהירה כי

לא קיימת הנחיה האוסרת על נשיאת שלטים נגד המלחמה. עם זאת, היא הודתה כי למרות שהנחיית המפכ"ל בעניין זה הועברה כבר שש פעמים בתפוצה נרחבת, היא זכתה להתעלמות מהשוטרים בשטח.⁷¹ גם הייעוץ המשפטי של המשטרה הנחה את אגף המבצעים לאסור על שוטרים להחרים שלטים עם מסרים פוליטיים בהפגנות, "גם אם מדובר במסרים ביקורתיים ואף מתריסים".⁷² דברים אלה תואמים את ההבהרה שמסר מקור במשטרה, לפיה "החרמת השלטים בוצעה למרות ההנחיות הבלתי פוסקות".⁷³

למרות זאת, השופטים החליטו למחוק את העתירה והסתפקו באמירה כללית ש"כל מי שרואה עצמו נפגע מהתנהלות המשטרה במקרה קונקרטי, פתוחה הדרך לפנות לגורמים הרלוונטיים במשטרת ישראל ובמחלקה לחקירות שוטרים". הם הוסיפו כי הם מקווים שבכך ניתן יהיה "לסגור את הפער בין ההנחיות לבין אופן יישומן על-ידי דרגי השטח כפי שתואר על-ידי העותרות בעתירה ובפניותיהן למשיב".⁷⁴

כשנה לאחר מכן, ב-29.5.2025, עתרה האגודה לזכויות האזרח שוב לבג"ץ, הפעם בעתירה דחופה, לאחר שהמשטרה הודיעה לארגון היהודי-ערבי "עומדים ביחד" כי אסור להם להניף תמונות של ילדים מרצועת עזה שנהרגו במלחמה בהפגנה שתכננו, וכי אם יניפו אותן – הרישיון שניתן להפגנה יבוטל.⁷⁵ גם הפעם דחו השופטים את העתירה, הפעם מבלי לקיים בה דיון, מהטעם ש"בית משפט זה אינו נותן צווים המורים לרשויות המדינה 'לפעול בהתאם לדין'".⁷⁶

בדומה, באוגוסט 2025 החליטו מפקד התחנה בחיפה ומפקד מחוז חוף לאסור על הנפת שלטי מחאה הנושאים מסרים נגד הממשלה ונגד המלחמה במהלך מצעד הגאווה בעיר. במסמך ההנחיות שנמסר למארגני המצעד נכתב כי אין לשאת שלטים או להניף דגלי פלסטין, בטענה כי הדבר עלול לפגוע בסדר הציבורי. המשטרה הדגישה שכל שלט מחאה יוחרם, כי מי שיניף אותם עלול להיעצר וכי "שטח מחאות יוקצה בקרבת שטח הכינוס ורק שם יהיה מותר למחות".⁷⁷

71. תגובת המדינה בבג"ץ 3139/24 נועה נוי ואח' נ' מפכ"ל המשטרה (23.5.2024).

72. הנחיות יועמ"ש, הנפת דגלים ושלטים במחאות, משטרת ישראל (28.5.2024).

73. יהושע (ג'וש) בריינר, המשטרה הנחתה פעם אחר פעם שלא להחרים שלטים נגד המלחמה. זה לא עזר, הארץ (7.8.2024).

74. בג"ץ 3139/24 נועה נוי נ' מפכ"ל המשטרה (פורסם בפסקי דין עליון, 25.8.2024).

75. עתירה למתן צו על תנאי בבג"ץ 78425-05-25 עומדים ביחד ואח' נ' מפקד מחוז חוף – משטרת ישראל ואח' (29.5.2025).

76. בג"ץ 78425-05-25 עומדים ביחד נ' מפקד מחוז חוף – משטרת ישראל (פורסם בפסקי דין עליון, 29.5.2025).

77. יהושע (ג'וש) בריינר, משטרת חיפה אסרה להניף שלטי מחאה נגד הממשלה במצעד הגאווה, הארץ (25.8.2025).

בעקבות עתירה לבג"ץ שהגישה האגודה למען הלהט"ב חזרה בה המשטרה וטענה שמסמך ההנחיות הוא "לא רשמי". השופטים קבעו שבכך "מסתיים הטיפול בעתירה, שטוב היה אם לא הייתה צריכה לבוא לעולם". השופטים הוסיפו כי "הטלת הגבלות על חופש הביטוי בהפגנות וביטולן זמן קצר לאחר מכן מעוררים חשש ליצירת אפקט מצנן ביחס למחאה"⁷⁸. עם זאת, גם הפעם התעלמו השופטים מכך שהתנהלות זו היא דפוס פעולה קבוע של המשטרה מאז החלה המלחמה.

השתקת נבחרים של הציבור הערבי

ההסתה נגד נבחרים הציבור הערבי וניסיונות ההשתקה שלהם אינם תופעה חדשה בחיים הפוליטיים בישראל. עם זאת, במהלך המלחמה הם הפכו לחלק מהקונצנזוס: נבחרים הציבור הערבי – בכנסת ומחוצה לה – הואשמו שוב ושוב בהאשמות שווא על היותם פעילי טרור או על תמיכתם בו. חלק ממפלגות האופוזיציה וחברי כנסת השייכים לה הצטרפו למקהלת המסיתים, אחרים עמדו מנגד ושתקו.

הנשיאה (בדימוס) מרים נאור כתבה באחד מפסקי הדין כי "לחופש הביטוי הפוליטי חשיבות מיוחדת לגבי חבר הכנסת, שכן באמצעותו מבטא חבר הכנסת את עמדותיו של ציבור בוחריו. בפרט נכונים הדברים כאשר מדובר בחבר כנסת המייצג קבוצת מיעוט"⁷⁹. דברים אלה איבדו מתוקפם בנוגע לנבחרים הציבור הערבי במהלך המלחמה, והשמעות והאשמות כלפיהם הלכו והתגברו:

ב-2.12.2023 כתב השר בן גביר שחבר הכנסת מנסור עבאס, יו"ר רע"ם, הוא "תומך טרור"⁸⁰ וכי "עבאס ומפלגת האחים המוסלמים הם תומכי טרור מובהקים, הקונספציה קרסה והמסקנה היא ברורה, אפס סובלנות לתומכי טרור בכנסת ישראל. מדינה חפצת חיים, צריכה להוציא את מפלגת רע"ם מחוץ לכנסת ומחוץ לחוק"⁸¹. ב-21.1.2025 פרסם יו"ר ישראל ביתנו וחבר הכנסת אביגדור ליברמן כי חבר הכנסת ויו"ר רשימת חד"ש-תע"ל איימן עודה הוא "דובר חמאס בכנסת"⁸².

ההתקפות על חברי הכנסת גררו גם ניסיונות – שחלקם צלחו – לפגוע בעבודתם הפרלמנטרית. כך, למשל, בנובמבר 2023, פרסמה חברת הכנסת עאידה תומא-סלימאן (חד"ש) ציוץ בו נכתב: "מעדויות בבית החולים שיפא: חדרי ניתוח 1, ריח זרחן באוויר. מתוך 48 מנתחים נשארו רק 7. ירי חי על עקורים במסדרונות ההומניטריים ועדיין מתעקשים פה 'הצבא המוסרי בעולם' לא פוגע בחפים מפשע ולא תוקף בתי חולים". בעקבות ציוץ זה הוגשו נגדה יותר מ-2,200 תלונות לוועדת האתיקה בכנסת.⁸³

הוועדה החליטה להרחיק אותה מהכנסת למשך חודשיים ולשלול את שכרה לשבועיים. בהחלטתה נכתב כי "הוועדה סבורה כי האשמה של צה"ל בפשע מלחמה על ידי חברת כנסת, תורמת למאמצים של אויבי מדינת ישראל לפגוע בלגיטימציה של מדינת ישראל, בין אם במתכוון ובין אם לאו... הוועדה מצרה על כך שחברת הכנסת תומא-סלימאן בחרה להתבצר בעמדתה, לא חזרה בה, התנצלה או הסתייגה מדבריה, אף לאחר הודעתו הרשמית של דובר צה"ל". בתגובתה להחלטה זו ציינה תומא-סלימאן כי "החלטת

78. בג"ץ 65857-08-25 חני אייד נ' משטרת ישראל (פורסם בפסקי דין עליון, 26.8.2025).

79. בג"ץ 6706/14 ח"כ חנין זועבי נ' ועדת האתיקה של הכנסת (פורסם בפסקי דין עליון, 10.2.2015).

80. איתמר בן גביר, פוסט ברשת X (2.12.2023).

81. איתמר בן גביר, פוסט ברשת פייסבוק (2.12.2023).

82. יערה שפירא, דקלה אהרן שפרן וגילי כהן, ח"כ עודה אמר: "שמח על שחרור החטופים והאסירים"; ח"כ ליברמן תקף, כאן חדשות (20.1.2025).

83. חזקי ברוך, למעלה מ-2,200 תלונות נגד ח"כ תומא סלימאן, ערוץ 7 (13.11.2023).

הוועדה אינה השתקה אישית שלי בלבד, אלא השתקה של ציבור שלם שאותו אני מייצגת, והשתקה של כל מי שמעז להשמיע קול שאינו בקונצנזוס". היא הוסיפה כי ההחלטה "נותנת יד לריסוק חופש הביטוי בתוך משכן הכנסת ומחוצה לו, ורואה לנכון להזהיר מההשלכות הרות הגורל שיהיו לכך גם על נציגים בפרלמנט וגם על הציבור בכללותו, לרבות המיעוט הערבי".⁸⁴

בינואר 2024 נפתח הליך להדחתו של חבר הכנסת עופר כסיף מחד"ש, בעקבות חתימתו על עצומה שנשלחה לבית הדין הבינלאומי בהאג (ICJ) ואשר האשימה את ישראל ברצח עם. על הבקשה לנקוט בהליך זה נגד כסיף חתמו שבעים חברי כנסת.⁸⁵

בדיון שהתקיים במליאה טרם ההצבעה על הדחתו אמר יו"ר ועדת הכנסת, חבר הכנסת אופיר כץ: "עופר כסיף הוא תומך טרור, מהלל מחבלים ונותן לגיטימציה לפגוע בחיילי צה"ל ופוגע בלגיטימציה של מדינת ישראל. כל דקה שהוא נמצא בכנסת ישראל היא ביזיון לנו כפרלמנט ולנו כמדינת ישראל. המעשה שעשה בזמן מלחמה כל כך קשה וכואבת – מעשה שחמאס התפלל להצלחתו – הוא בגידה במדינת ישראל, תמיכה בארגון טרור ובמטרותיו".⁸⁶ חבר הכנסת חנוך דב מלביצקי מהליכוד אמר: "עופר כסיף אויב המדינה. עופר כסיף לא אמור להיות בכנסת ישראל. עופר כסיף הוא תומך טרור על מלא". וחבר הכנסת אלעזר שטרן ממפלגת יש עתיד קבע: "עופר כסיף לא צריך להיות כאן. להתבטאויות שלו אין כאן מקום... אני אעשה הכול שעופר כסיף לא יהיה כאן. תוסר החסינות – אני אתמוך בזה".

חבר הכנסת כסיף הגיב לדברים אלה. לדבריו, "בקשת הדחה זו מבוססת על שקר מובהק – שאני תומך במאבק המזוין של חמאס. אין דבר רחוק מזה, אין שקר דוחה מזה. מאחורי השקר שעליו מבוססת בקשת ההדחה ניצבת כוונת זדון ברורה – רדיפה פוליטית והשתקה של כל קול ביקורתי בכלל ושל האזרחים הערביים ונציגיהם בכנסת בפרט, כאשר המטרה הסופית היא הדרתם המוחלטת מן השיח הציבורי והפרלמנטרי".

הליך ההדחה של חבר הכנסת כסיף כשל. לצורך הדחת חבר כנסת יש צורך ב-90 חברי כנסת שיתמכו בכך, אך רק 85 חברי כנסת תמכו בהדחתו, אל מול 11 שהתנגדו. בכל זאת, ועדת האתיקה החליטה להרחיק אותו מהדיונים במליאת הכנסת ובוועדות למשך חצי שנה.⁸⁷ בהחלטה נכתב כי חתימתו על העצומה ל-ICJ "מהווה הפרה חמורה ביותר של כללי האתיקה, שיש בה משום פגיעה ממשית בחובת הנאמנות של חבר הכנסת לקידום טובת המדינה, פגיעה באמון הציבור בחברי הכנסת ובאמון הציבור בכנסת", וכי הוא "פגע במחויבותו למעמדו כמנהיג בחברה ובחובתו לשמש דוגמה אישית להתנהגות ראויה".

ביוני 2025 החל הליך להדחתו של חבר הכנסת עודה, גם הפעם לאחר שבעים חברי כנסת חתמו על הבקשה להדיחו, על בסיס סילוף מכוון של שתי התבטאויות פוליטיות שלו:⁸⁸ ציוץ ברשת X בו כתב שהוא "שמח על שחרור החטופים והאסירים. מפה חייבים לשחרר את שני העמים מעול הכיבוש. כולנו נולדנו בני חורין".⁸⁹

84. סיון חילאי, סנקציות נגד הח"כית שהאשימה את ישראל בפשעי מלחמה – וזו שהכחישה את הזוועות, ynet (15.11.2023).

85. נעה שפיגל, 70 ח"כים חתמו על בקשה להדחת כסיף כי תמך בעתירה שמאשימה את ישראל ברצח עם, הארץ (8.1.2024).

86. פרוטוקול ישיבה 150 של הכנסת ה-25 (19.2.2024).

87. נעה שפיגל, ועדת האתיקה הרחיקה את ח"כ עופר כסיף מהמליאה ומהוועדות לחצי שנה, הארץ (11.11.2024).

88. יוני גבאי, כולל נציגים מהאופוזיציה; 70 חברי כנסת תומכים בהדחתו של חבר הכנסת איימן עודה, כיכר השבת (5.6.2025).

89. ח"כ איימן עודה, פוסט ברשת X (19.1.2025).

ונאום שלו בו אמר ש"עזה ניצחה", שה"אידיאולוגיה הימנית הובסה בעזה" – אידיאולוגיה שהפכה את מדינת ישראל ל"מדינה מנודה בכל העולם", וקרא לסיום המלחמה והכיבוש.⁹⁰

בדיון שהתקיים במליאה בנוגע להדחתו, אמר חבר הכנסת אביחי בוארון מהליכוד: "עודה לא סתם מדבר, אלא פורס משנה סדורה בהתבטאויות מפורשות התומכות במאבק מזוין נגד מדינת ישראל ואזרחיה. חופש הביטוי נעצר בנקודה שבה ביטחון ישראל מתחיל להיפגע. דבריו של עודה יוצאים מפיו של מנהיג ציבור, הם אינם ספורדיים ומהווים מסה קריטית. אם לא נסלק את איימן עודה, איך נסתכל בעיני המשפחות השכולות ומשפחות החטופים?". חבר הכנסת עידן רול מיש עתיד אמר: "אולי סוף סוף נראה איזו אלטרנטיבה של מפלגה ערבית שדוגלת בשילוב, שרוצה בדו-קיום, שתבוא ותחליף את קומץ תומכי הטרור שכרגע אנחנו מתהדרים בהם בכנסת, ויש פה לא מעט כאלה".

חבר הכנסת עודה הגיב לדברים אלה ואמר ש"אני לא חוזר בי משום משפט, משום מילה, משום אות. מהמסבר הזה נולדה הזדמנות ענקית. זו הזדמנות ייחודית שחייבים לבנות אותה ולהרחיב אותה. הם רוצים להדיח את מי שמאמין שלשני העמים מגיעה הזכות להגדרה עצמית. אתם הקיצוניים בוחרים בהדחה, אפליה והשתקה. יש לנו חלום והוא שוויון, שותפות ושלום". בסופו של דבר, גם הדחה זו לא צלחה, לאחר ש-73 חברי כנסת תמכו בהצעה, אל מול 15 שהתנגדו לה.⁹¹

הדיון באפשרות ההדחה של שני חברי כנסת היווה פגיעה חריפה בזכויות החוקתיות של כל אזרחי ישראל לבחור ולהיבחר ובחופש הביטוי של נבחר הציבור הערבי.

הליכים אלה – שהתבססו על הליכי סרק לפסילה ולהדחה ושכללו הכפשה, השפלה והאשמות שווא בטרור ללא תשתית עובדתית ומשפטית – שירתו את קמפיין ההסתה והדה-לגיטימציה כלפי נבחר הציבור הערבי

שני הליכי ההדחה אמנם כשלו, אך הדיון באפשרות ההדחה של שני חברי כנסת היווה פגיעה חריפה בזכויות החוקתיות של כל אזרחי ישראל לבחור ולהיבחר ובחופש הביטוי של נבחר הציבור הערבי. הליכים אלה – שהתבססו על הליכי סרק לפסילה ולהדחה ושכללו הכפשה, השפלה והאשמות שווא בטרור ללא תשתית עובדתית ומשפטית – שירתו את קמפיין ההסתה והדה-לגיטימציה כלפי נבחר הציבור הערבי שהתנהל מאז פרצה המלחמה בדיונים בוועדות הכנסת ובמליאה ובהתבטאויותיהם של חברי כנסת בתקשורת וברשתות החברתיות.

על רקע זה, ב-19.7.2025 תקפו פעילי ימין קיצוני את חבר הכנסת איימן עודה ואת רכבו בהפגנה נגד הממשלה בנס ציונה. הם חבטו ברכבו וניפצו את השמשה האחורית. כאשר עודה נאם, הם יידו לעברו

90. עדי חשמונאי, כאלפיים הפגינו בחיפה בקריאה לסיום המלחמה; עודה: עזה ניצחה, ועזה תנצח, הארץ (31.5.2025); ליאור אל-חי,

איימן עודה בהפגנה בחיפה: עזה ניצחה – ועזה תנצח, ynet (31.5.2025).

91. נדחתה הצעת ועדת הכנסת בדבר הפסקת כהונתו של חבר הכנסת איימן עודה, חדשות הכנסת (14.7.2025).

חפצים, וכאשר עזב את המקום הם שוב חבטו ברכבו. מארגני ההפגנה התריעו מראש בפני המשטרה כי הם חוששים מאלימות והמשטרה הבטיחה שתתגבר את הכוחות, אך השוטרים המעטים שנשלחו למקום לא הצליחו למנוע את האלימות ולא עצרו את התוקפים במשך זמן ממושך.⁹²

במקביל להשתקה ולהסתה נגד נבחרי הציבור הערבי, ניצלה ממשלת נתניהו את המלחמה כדי לקדם בכנסת הצעת חוק שתרחיב את העילות למניעת השתתפות בבחירות ולביטול הצורך באישור של בית המשפט העליון לפסילת מועמדים.⁹³ כמו כן, מנסה הממשלה לקדם הצעות חוק המגבילות את הזכות להיבחר ומאפשרות להדיח חברי מועצה וסגנים ברשויות מקומיות.⁹⁴

הצעות החוק, שאושרו עד עתה בקריאה טרומית, מנרמלות את הוצאת הציבור הערבי מהגרש הפוליטי בזירה הארצית ובזירה המקומית ומחזקות את התשתית לרדיפה פוליטית וגזענית ולקמפיינים לאומניים ומסיתים בתירוץ של "מאבק בטרור" ומסיתים בתירוץ של "מאבק בטרור"

הצעות חוק אלה, שאושרו עד עתה בקריאה טרומית,⁹⁵ מנרמלות את הוצאת הציבור הערבי מהגרש הפוליטי בזירה הארצית ובזירה המקומית ומחזקות את התשתית לרדיפה פוליטית וגזענית ולקמפיינים לאומניים ומסיתים בתירוץ של "מאבק בטרור". הצעות אלה, אם יתקבלו כחוק, יובילו לדחיקתם של מועמדים ערבים אל מחוץ לזירה הפוליטית.

השתקת עובדים, אמנים ואקדמאים ערבים

מאז שפרצה המלחמה בשבעה באוקטובר 2023, עובדים, אנשי מקצוע, אמנים ואקדמאים ערבים נחשפו ללחץ ולאיומים מצד רשויות המדינה, ובכללן המשטרה, ומצד מעסיקים פרטיים וציבוריים. כל פרסום ברשתות החברתיות עלול היה להיתפס מחוץ להקשרו, להיות מפורש כתמיכה בטרור בכלל ובפרט כתמיכה בטבח שביצע חמאס בשבעה באוקטובר תוך עיוות כוונת הכותבים ולהוביל לאובדן פרנסה וחירויות. קמפיין ההשתקה נשען במידה ניכרת על אזרחים מן השורה, שמיהרו לדווח לרשויות על התבטאויות של אזרחים ערבים וקראו להחרמתם ולפיטוריהם.

הדוגמאות להשתקה מסוג זה הן רבות. כך, למשל, דלאל אבו אמנה, זמרת וד"ר לנוירולוגיה, פרסמה ב-7.10.2023 פוסט באינסטגרם עם תמונת דגל פלסטיין בו כתבה ציטוט מפסוק בקוראן – "אין מנצח מלבד

92. בר פלג, יהושע (ג'וש) בריינר, נעה שפיגל וג'קי חורי, פעילי ימין תקפו את איימן עודה בהפגנה בנס ציונה וניפצו את שמשות רכבו, הארץ (19.7.2025).

93. איתי מק, מימוש אידיאולוגיית הרב כהנא: פסילת מועמדים ערבים והטיית הבחירות, מכון זולת (11.11.2024).

94. איתי מק, חוק בחירות ברשויות המקומיות: מתקפה גזענית על הדמוקרטיה, מכון זולת (15.12.2024).

95. עפר לבנת, אושרו בטרומית: הצעות שיגבילו התמודדות בבחירות המקומיות של מי "פועלים נגד מדינת ישראל", סקופ (27.11.2024); אושר בטרומית: תורחבנה העילות למניעת השתתפות בבחירות לכנסת, חדשות הכנסת (30.10.2024).

אלוהים". מיד לאחר הפרסום היא קיבלה איומים והפגנות נערכו ליד ביתה, בהשתתפות ראש עיריית עפולה אבי אלקבץ, בדרישה לסלקה מהעיר. בראיון ל'הארץ' סיפרה אבו אמנה כיצד היא "סובלת מטקס התנכלות יומי מתחת לביתה בעפולה. עשרות מפגינים, בהובלה של ראש העיר, מגיעים מדי ערב לביתה, ממררים את חייה ודורשים לסלק אותה ואת משפחתה. סוגרים לה את ברז המים הראשי שוב ושוב, מציבים פח קבע ענק ומצחין מול ביתה, שלתוכו אף השליכו במכוון פגז של חתול".⁹⁶

כשהגיעה לתחנת המשטרה בנצרת להגיש תלונה, היא נאזקה בידיה וברגליה ונעצרה. המשטרה מיהרה להוציא הודעה לתקשורת, בה התהדרה במעצר זה כדוגמה ל"מאבק המשטרתי בהסתה ותמיכה בטרור" ומסרה שאבו אמנה חשודה ב"גילויי שבח, הסתה ודברי שנאה", למרות שלטענתה היא כלל לא נחקרה על כך. לאחר שלושה ימים היא שוחררה לביתה. הפגנות נערכו גם מול בית החולים העמק בו עובד בעלה, ד"ר ענאן עבאסי, המכהן כסגן מנהל בית החולים.⁹⁷ ביום 12.2.2024 הודיעה הפרקליטות כי "לאחר בחינת נסיבות המקרה" היא החליטה לסגור את התיק נגד אבו אמנה.⁹⁸

ב-18.10.2023 הושעה מתפקידו ד"ר עבד סמארה, מנהל היחידה לטיפול נמרץ לב בבית חולים השרון בפתח תקווה. הנהלת בית החולים מסרה לתקשורת כי "בעקבות תלונות שהתקבלו לגבי פרסום של רופא מבית חולים השרון בעמוד הפייסבוק הפרטי שלו, אשר לכאורה תומך בטרור, הוצא הרופא באופן מיידי מהעבודה והנהלת בית החולים הגישה במקביל תלונה במשטרה".⁹⁹ שר הבריאות אוריאל בוסו מיהר להגיב: "כניתי למנכ"ל קופת חולים כללית בעקבות המקרה החמור בו עובד בבית החולים השרון השתמש בפרופיל שלו עם דגלי חמאס וכתב דברי תמיכה בארגון הטרור שטבח ורצח בדם קר מאות יהודים, העובד הוצא מבית החולים ותלונה הוגשה במשטרה. נמשיך להתנהג באפס סובלנות לתומכי טרור במערכת הבריאות".¹⁰⁰

ד"ר סמארה פרסם בעמוד הפייסבוק שלו הבהרה כי כל אלה הן תלונות שווא: "מדובר בתמונה מלפני שנתיים ואין משמעותה שאני תומך בפעילות טרור... כל מי שמכיר אותי יודע טוב, לא תמכתי, לא תומך ולא אתמוך בפעילות טרור או כל מה שמביא לקיפוח חיי חפים מפשע". בשיחה עם 'הארץ' הוא הוסיף: "כנראה שיש בימים האלה כל מיני קבוצות ואנשים שמחכשים. אני אדם מוסלמי שומר מסורת ויש לי פוסטים שקשורים באסלאם אבל לא קשורים למצב. לא הייתי מודע לכל הסערה מתחוללת והכל התנהל מאחורי הגב שלי, ותגובת בית החולים הייתה אוטומטית. אף אחד מהנהלת בית החולים לא התקשר ושאל אותי שום דבר".¹⁰¹

שנה לאחר שפרצה המלחמה, ב-8.10.2024, פרסם השר בן גביר כי "מורה מבי"ס בנצרת העלתה אתמול לרשתות החברתיות תיעוד כשהיא רוקדת לצלילי השיר זמנים טובים על רקע התאריך 7.10.23. העברתי את התיעוד לצוות לטיפול בהסתות ברשת שהקמתי במשטרת ישראל, והיא נעצרה מיידית בביתה שבטמרה. אפס סובלנות להסתה ולתומכי טרור!"¹⁰² לציוצו צירף השר תמונה של המורה, אינתיסאר

96. הילו גלזר, דלאל אבו אמנה היא זמרת מצליחה וחוקרת מוח. המדינה החליטה להרוס לה את החיים, הארץ (24.1.2024).

97. ג'קי חורי, זמרת ערבייה נעצרה בגלל פוסט ברשת: "אין מנצח מלבד אלה", הארץ (17.10.2023).

98. ג'קי חורי וחו מנעית, נסגר התיק נגד הזמרת דלאל אבו אמנה, שנעצרה בשל פוסט שפרסמה ב-7 באוקטובר, הארץ (12.2.2024).

99. עידו אפרתי, ללא בירור: מנהל יחידה בבי"ח "השרון" הושעה בטענה כי פרסם פוסט התומך בטרור, הארץ (19.10.2023).

100. אוריאל בוסו, פוסט ברשת X (18.10.2023).

101. עידו אפרתי, ללא בירור: מנהל יחידה בבי"ח "השרון" הושעה בטענה כי פרסם פוסט התומך בטרור, הארץ (19.10.2023).

102. איתמר בן גביר, פוסט ברשת X (8.10.2024).

חיג'אזי, יושבת מאחורי סורג חלון הרכב המשטרתי ועיניה מכוסות עם בד פלנלית. בתמונה נוספת שהופצה ברשתות החברתיות, היא נראתה אזוקה עם עיניים מכוסות ומאחוריה דגל ישראל והמדבקה "ביחד ננצח! עם ישראל חי!"¹⁰³.

המשטרה אישרה שהיא נעצרה בחשד לעבירות הסתה, אלא שחיג'אזי רק שיתפה זיכרון מהפייסבוק משנה קודם לכן. כמו כן, נמצא שהיא העלתה ברשת טיקטוק סרטון בו הביעה צער על מותה של יונת אור, תושבת בארי שנרצחה ב-7 באוקטובר וכתבה "הלב נשבר"¹⁰⁴. כבר בליל יום המעצר הודיעה דוברות המשטרה כי "הוחלט לפני זמן קצר, על ידי קצין משטרה, לשחרר את החשודה ממעצר בתנאים מגבילים" והוסיפה ש"החקירה בעניינה נמשכת"¹⁰⁵.

באתר שיחה מקומית פורסמה שורה של מקרים דומים. כך, למשל, בנובמבר 2023 נעצר עו"ד סרי חורייה, פעיל פוליטי, למשך עשרה ימים, לאחר שפרסם פוסטים ברשתות החברתיות. המשטרה צילמה אותו בעת המעצר ולאחר מכן המשטרה והשר בן גביר פרסמו את הצילומים. התיק נגדו נסגר. במאי 2024 נעצרה רשא כריים חראמי, בעלים של מכוון לחיטוב ועיצוב הגוף, לאחר שפרסמה פוסטים שהביעו עזב והזדהות עם עזה אחרי שישראל הפציצה מחנה פליטים ברפיח. גם במקרה שלה השוטרים צילמו את מעצרה והפיצו אותו ברשתות החברתיות, כשהיא אזוקה ועיניה מכוסות.¹⁰⁶

בעיתון הארץ פורסמה גם כן שורה של מקרים שבהם אזרחים ערבים נעצרו בגין פרסומים ברשתות. כל המעצרים הסתיימו בלא כלום.¹⁰⁷ כך, למשל, לאחר שישראל התחילה להפציץ ברצועת עזה פרסם הסטנדאפיסט והמשפיען מוהנד טאהא סטורי באינסטגרם בו כתב: "העין בוכה על תושבי עזה". כך תיאר את שהתרחש לאחר מכן: "40 דקות אחרי שפרסמתי את הסטורי הגיעו אליי הביתה 20 שוטרים... לקחו אותי לתחנת טמרה ואמרו לי שאני חשוד בתמיכה בארגון טרור. בהתחלה צחקתי, מה לי ולארגון טרור. אני סטנדאפיסט, אין לי שום קשר לפוליטיקה. אבל הסיטואציה הלכה ונעשתה מפחידה. הביאו אותי להארכת מעצר וביקשו לשלוח אותי למגידו [מתקן כליאה לאסירים ביטחוניים]. העורך דין שלי עשה בלגן, ובסוף הייתי עצור רק יומיים. אחר כך שיחררו אותי בתנאי שלא אפרסם שום דבר ברשתות החברתיות במשך עשרה ימים. הם השיגו את המטרה שלהם. אני לא אפרסם יותר בחיים דברים שקשורים למצב".

במקרה אחר, נעצרה לחקירה האמנית והפעילה החברתית ת' בחשד להסתה וגילוי הזדהות עם ארגון טרור, בעקבות שלושה פוסטים שפרסמה: צילום של כתובת גרפיטי עם המילים "הלב עם עזה", מספר הילדים ההרוגים בעזה עם הכיתוב "140 ילדים. 140 חלומות. צלקת בלב" וציטוט מסוכר ערבי – "ברגע שהגדר נופלת, נופל מי שבנה אותה". לאחר חקירה של כחמש שעות, שהתמקדה בשאלה האם היא תומכת בחמאס וכיצד היא מגדירה את זהותה, היא שוחררה למעצר בית של חמישה ימים, מבלי שנפתח נגדה הליך פלילי.

103. חסן שעלאן, טובה צימוקי נטעאל בנדל, פשיטה לילית למעצר מדריכה בבית ספר ש"רקדה לציון הטבח" – סימני השאלה, ynet (8.10.2024).

104. יהושע (ג'וש) בריינר וג'קי חורי, עם אזיקים ופלנלית: עקב תלונת בן גביר, תושבת טמרה נעצרה בחשד שפרסמה גילויי שמחה ביחס ל-7.10.23, הארץ (8.10.2024).

105. חדשות היום, המשטרה: החלטנו לשחרר את אשת החינוך שרקדה בסרטון, הארץ (9.10.2024).

106. אורן זיו, דיוקן של מעצר: פרויקט צילום מיוחד, שיחה מקומית (8.5.2025).

107. הילו גלזר ואיתי משיח, מעצרי שווא, פיטורים בנימוקים הזויים: כך נראית הרדיפה של ערביי ישראל, הארץ (2.11.2023).

אחות ערביה בבית החולים וולפסון הושעתה, ואחר כך פוטרה, בעקבות שיתוף של פוסט בו נראו תינוקות עזתים עם הכיתוב "בנק המטרות של ישראל" וגם "תשעה ילדים ממשפחת אבו דאקה נרצחו בהפגזה על ביתם בחאן יונס". הנהלת בית החולים מסרה כי "העובדת הושעתה בשל התבטאות קשה ובעלת אופי פוגעני נגד מדינת ישראל, ולאחר מכן הוחלט לסיים את העסקתה על פי הדין".

בתגובה לשורה של מקרים דומים בבתי חולים, הסבירה ניהאיה דאוד, יו"ר ועדת המעקב לענייני בריאות בחברה הערבית, את חומרת המצב: "אחות יכולה להגיד דברים גזעניים והרופא הבכיר של המחלקה לא יכול להגיד שום דבר, כי היא יהודייה והוא ערבי... זה המצב. ציד מכשפות... כל הערבים שעובדים במערכת הבריאות מסתכלים על המקרים האלה ואומרים, אוקיי. אני עובד בה, אבל ברגע אחד היא יכולה לפלוט אותי, כמו קליפה של גרעינים".

מאמצי ההשתקה, שכללו גם מעצרים, הגיעו גם לאקדמיה. בין היתר, ביוני 2024 הניח יו"ר הקואליציה, חבר הכנסת אופיר כץ, הצעת חוק לתיקון חוק המועצה להשכלה גבוהה שתאפשר פיטורים של סגל אקדמי ושליטת פיטורין "בשל הסתה או תמיכה בטרור" וגם תאפשר הפחתה של תקציב מוסדות שלא יפטרו אנשי סגל בגין עילה זו. ההצעה אושרה בקריאה טרומית.¹⁰⁸

ב-18.4.2024 נעצרה פרופ' שלהוב-קיבורקיאן מהאוניברסיטה העברית

בחדש להסתה לטרור. לטענת המשטרה, המעצר נערך בעקבות דברים שאמרה במרץ 2024 בפודקאסט שעסק בהתקפת החמאס בשבעה באוקטובר ובמלחמה ברצועת עזה. למחרת מעצרה ביקשה המשטרה להאריך את מעצרה בשבוע. בדיון טען קצין המשטרה כי בביתה נתפסו פוסטרים "שמציגים את חיילי צה"ל כחיילי כיבוש", אך הם בשפה ערבית וטרם תורגמו,¹⁰⁹ וכי היא נחקרה על מאמרים אקדמיים שפרסמה.¹¹⁰ שופט בית משפט השלום, דב פולוק, דחה את הבקשה וקבע שהממצאים שהוצגו בפניו לא מצדיקים זאת. ערעור שהוגש לביהמ"ש המחוזי נדחה גם הוא.¹¹¹

במקביל להליכים הפליליים שהתנהלו נגדה, הושעתה פרופ' שלהוב-קיבורקיאן מעבודתה באוניברסיטה העברית. 73 אקדמאים פלסטינים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל שלחו מכתב לראשי האוניברסיטה בו תיארו את ההשלכות החמורות של הפרשה על החופש האקדמי ועל חופש הביטוי: "החלטתכם מהווה לא רק התקפה אישית כלפי פרופ' שלהוב-קיבורקיאן וכלפי מחקרה שזכה להערכה בינלאומית, אלא

108. הצעת חוק המועצה להשכלה גבוהה (תיקון – פיטורי סגל אקדמי בשל הסתה או תמיכה בטרור והפחתת תקציב), התשפ"ד-2024.

109. ניר חסון, פוסט ברשת X (19.4.2024).

110. ניר חסון, פוסט ברשת X (19.4.2024).

111. איתי מק, בוקר טוב סין, העין השביעית (19.4.2024).

גם כלפי כל חברי הקהילה האקדמית בישראל השואפים לחשוב בחופשיות מבלי להיות מוגבלים על ידי האידיאולוגיות והאג'נדות של המדינה... החלטתכם מצנזרת את קולה של פרופסור שלהוב-קיבורקיאן, יחד עם קולותיהם של חוקרים נוספים ושל סטודנטים השואלים שאלות לגיטימיות ומוצדקות על מדיניות ישראל ופעולותיה. קולות ביקורתיים אלה משתתפים בשיחות חשובות עם אקדמאים, מומחי משפט, ארגונים הומניטריים, וארגונים ללא מטרות רווח ברחבי העולם.¹¹²

ד"ר ורדה סעדה, מרצה במכללת קיי, פעילת שלום ותיקה בארגונים יהודים-פלסטינים, פרסמה בשבוע הראשון של המלחמה פוסטים שהתייחסו לסבל הפלסטיני ולכיבוש, הביעו התנגדות למלחמה ולחוסר התחלת שלה ותמכו במשא ומתן לשחרור החטופים. ב-15.10.2023 הופצה תמונת הפרופיל שלה בפייסבוק עם הכיתוב "מרצה רוקדת על הדם שלנו. מכללת קיי – לטיפולכם באופן מיידיידיי!". באותו היום הושעתה ד"ר סעדה מעבודתה וזומנה לשימוע לפני פיטורים. לדבריה, השימוע "היה מבזה... כל כך כואב לי שאני צריכה להצדיק את עצמי בפני אנשים שאיתם עבדתי, אכלתי והתחבקתי כל כך הרבה פעמים". בסיומו אמר נשיא המכללה שהוא נפגע מדבריה "הנפשעים והנבזיים" של ד"ר סעדה והבהיר שהוא ציוני אדוק וכן לוחם ומפקד בצה"ל ש"מייצג את הצבא המוסרי ביותר שקיים והיה קיים אי פעם בעולם". זמן קצר לאחר מכן היא פוטרה, לאחר 28 שנות עבודה במכללה.¹¹³

במחקר שערכו בחנו ד"ר מהא כרכבי-סבאח ופרופ' סראב אבו רביעה קווידר את חוויותיהם של חברי סגל פלסטינים באוניברסיטאות בישראל במהלך המלחמה, על סמך ראיונות עומק עם 27 אנשי סגל פלסטינים. המחקר חשף, בין השאר, מנגנוני פיקוח רשמיים וסמויים באוניברסיטאות, שהגדירו מה מותר ומה אסור לומר במסגרת השיח. בין השאר, המחקר הראה כיצד בתקופת המלחמה הועצם הפיקוח על הסגל הפלסטיני, שכלל דרישות גלויות וסמויות לגינני החמאס ואף "מבחינאמנות" מצד עמיתים והמוסדות עצמן, מה שיצר היררכיה של כאב בה לגיטימי לבטא רק כאב יהודי, אווירה שהובילה לרוב להשתקה.¹¹⁴

במאמר אחר טענה ד"ר מנאל תותרי-ג'ובראן כי במהלך המלחמה אנשי סגל פלסטינים עמדו בפני רדיפה מערכתית, שכללה הליכים משמעתיים ופעולות אכיפה משטרתיות, בשל התבטאויותיהם ברשתות החברתיות, גם כאשר היו אלה ביטויים מעורפלים או הבעת סולידריות עם קורבנות פלסטינים. מציאות זו הובילה להרתעה של חוקרים ומרצים מהתבטאות, פרסום, מחקר או כתיבה אקדמית בהיבטים הקשורים למלחמה או כאלה יכולים להתפרש כך.¹¹⁵

השתקת סטודנטים ערבים

עוד לפני המלחמה סטודנטים ערבים באקדמיה היו עלולים לשלם מחיר כבד על התבטאויות שפורשו כפוליטיות. מאז פרוץ המלחמה החמירה הפגיעה בחופש האקדמי ובחירויות הביטוי וההכפנה שלהם והלחץ מצד הממשלה והקואליציה הוגבר משמעותית, במקביל לשיתוף פעולה מצד האוניברסיטאות והמכללות.

112. האקדמיה לשוויון, השתקה, צנזורה ודיכוי – הפגיעה בחופש הביטוי באקדמיה בישראל (16.6.2025).

113. הילו גלזר ואיתי משיח, מעצרי שווא, פיטורים בנימוקים הזויים: כך נראית הרדיפה של ערביי ישראל, הארץ (2.11.2023).

114. Maha Sabbah-Karkabi & Sarab Abu-Rabia-Queeder, "The politics of silence: Palestinian faculty and the struggle for voice in Israeli academia in times of war," *Ethnic and Racial Studies* (2025).

115. Manal Totry-Jubran, *Escalating Suppression: The Silencing of Palestinians in Israeli Academic Institutions during Wartime*, *Israel Studies Review*, Volume 40, Issue 1, Spring 2025: 10-18.

סעיף 5 לחוק זכויות הסטודנט קובע כי "לכל סטודנט החופש להביע את דעותיו, עמדותיו והשקפותיו לגבי תוכנו של חומר הלימוד והערכים המובעים בו". סעיף 6 קובע כי "לכל סטודנט החופש להתארגן ולהפגין בכל תחום ונושא, לרבות בנושאים הנוגעים לסטודנטים ולזכויותיהם"¹¹⁶. עם זאת, סטודנטים ערבים המבקשים לממש את הזכויות המעוגנות בסעיפים אלה מסתכנים במעצרים ובניסיונות השתקה בוטים.

ימים ספורים לאחר שהחלה המלחמה דרש שר החינוך, יואב קיש, לחייב את האוניברסיטאות והמכללות להדיח או לנקוט הליכי משמעת חריפים ומידיים נגד סטודנטים שהביעו תמיכה בטרור או הזדהות עם ארגוני הטרור, תוך איום בסנקציות על המוסדות שלא יעשו זאת.¹¹⁷ ב-17.10.2023 קיבלה המועצה להשכלה גבוהה החלטה לפיה על המוסדות להשכלה גבוהה לדווח לה על טיפולם בביטויי הזדהות עם מעשי טרור.¹¹⁸ בעקבות ביקורת ציבורית ואקדמית נרחבת, והודעת ראשי האוניברסיטאות שלא יבצעו אותה,¹¹⁹ ההחלטה הוקפאה.¹²⁰

הממשלה גם קידמה הצעת חוק של חברת הכנסת לימור סון הר מלך לתיקון חוק זכויות הסטודנט, כך שניתן יהיה להרחיק "סטודנטים תומכי טרור ממוסד לימוד" וגם לפרק "תאים תומכי טרור".¹²¹ בדיון בוועדת החינוך בכנסת בהצעת החוק הסביר ינאל ג'בארין מעמותת יוזמות אברהם כי החוק המוצע פוגע בחופש האקדמי ובזכות להתארגנות פוליטית וכי הוא נועד "להפחיד את הציבור הערבי בישראל, במיוחד את הסטודנטים הערבים וגם היהודים הדמוקרטים שהביעו את דעתם בנושאים פוליטיים, חברתיים, כלכליים".¹²² פרופ' עודד רבינוביץ, משנה בכיר לנשיא הטכניון ויו"ר פורום הרקטורים של ור"ה, אמר בדיון כי "יש לפנינו הצעות חוק שמנסות להפוך את האקדמיה לגורם שבולש אחרי הסטודנטים וחברי הסגל, שהופך אותה לזרוע משטרתית שחוקרת את הפעילות של הסטודנטים ושל חברי הסגל... הצעת החוק הזו כופה על האקדמיה להיכנס בנעליהן של רשויות אכיפת החוק ורשויות הענישה במדינת ישראל".¹²³

בדיון שהתקיים בוועדה ב-27.1.2025 הבהיר השב"כ כי "ככלל, לא מוכרת תופעה של סטודנטים אשר מעצם לימודיהם באקדמיה מעורבים בטרור. יש מקרים בודדים בשנה של מעצר סטודנטים ערבים על רקע מעורבות בהסתה ובטרור, אך לפעילותם אין קשר ללימודיהם. לא מוכרת לנו זיקה בולטת בין מוסד לימודים לבין הסתה בשטח. מקרים פרטניים מטופלים מול משטרה לאחר קבלת אישור מהפרקליטות. על פני הדברים, אין צורך ביטחוני מובהק שניתן להצביע עליו בהוראת החוק".¹²⁴ ההצעה ממתינה לקריאה שנייה ושלישית במליאת הכנסת.¹²⁵

116. חוק זכויות הסטודנט, תשס"ז-2007.

117. לייאור דטל, "כל רצונך הוא לצבור פופולריות": קיש אישר מהלך שמחייב הדחת סטודנטים תומכי טרור – אף שהאוניברסיטאות כבר עושות זאת, TheMarker (18.10.2023); מכתב משר החינוך, יואב קיש, לנשיאי וראשי המוסדות האקדמיים בישראל, טיפול במקרי הסתה של סטודנטים ועובדים במוסדות אקדמיים (12.10.2023).

118. המועצה להשכלה גבוהה, ג'נוי תמיכה ו/או הבעת הזדהות עם מעשי הטרור של החמאס והג'יהאד האיסלמי, החלטה מיום 17.10.2023.

119. תמר טרבלסי חדד ורוני גרין שאולוב, נשיאי האוניברסיטאות לשר קיש: "לא נדווח על הטיפול בביטויי תמיכה בחמאס", ynet (18.10.2023).

120. שירה קדרר-עובדיה, קיש השהה החלטתו לחייב אוניברסיטאות לדווח על טיפול בתלונות נגד סטודנטים שנטען שתמכו בטרור, הארץ (6.11.2023).

121. הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון מס' 10) (איסור הסתה לטרור ופעילות בלתי חוקית במסגרת פעילות ציבורית מאורגנת של סטו נטים), התשפ"ה-2025.

122. פרוטוקול ישיבה 369 של ועדת החינוך, התרבות והספורט (4.2.2025).

123. פרוטוקול ישיבה 236 של ועדת החינוך, התרבות והספורט (2.7.2024).

124. ועדת החינוך דנה בהצעת חוק שתאסור פעילות של תא סטודנטים התומך בטרור. שב"כ: "אין צורך ביטחוני מובהק. אם הכנסת

תחוקק – השב"כ לא רואה בכך מניעה", חדשות הכנסת (27.1.2025).

125. הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון מס' 10), התשפ"ה-2025.

למרות התנגדות האוניברסיטאות להצעות החוק ולפיקוח המל"ג עליהן, הן יישמו מדיניות של רדיפה והשתקה, שנתמכה על ידי סטודנטים יהודים רבים. כחלק ממגמה זו, הקימה התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית מוקד מיוחד לדיווח על "תמיכה בטרור"

למרות התנגדות האוניברסיטאות להצעות החוק ולפיקוח המל"ג עליהן, הן יישמו מדיניות של רדיפה והשתקה, שנתמכה על ידי סטודנטים יהודים רבים. כחלק ממגמה זו, הקימה התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית מוקד מיוחד לדיווח על "תמיכה בטרור". כך הם נימקו את הקמתו לאתר 'המקום הכי חם בגיהנום': "החמ"ל לדיווח על תומכי טרור באקדמיה הוקם בתחילת המלחמה בעקבות גילויי תמיכה בארגון הטרור הרצחני חמאס-דאעש ובמעשי הטבח האיומים שהתרחשו ב-7 באוקטובר וכנגד צה"ל. באקדמיה הישראלית אין מקום לסטודנטים ולמרצים תומכי טרור ללא הבדל דת גזע ומין. בזמן שתושבי העוטף נטבחו ונחטפו וחילי צה"ל מחרפים נפשם בעבור מדינת ישראל ובעבור זכות הקיום שלנו כאן, תומכי טרור לא יכולים להיות חלק מהאקדמיה"¹²⁶.

בדו"ח ארגון האקדמיה לשוויון תואר כיצד התחזקה התופעה של "ההלשנה ככלי לרדיפה והשתקה של סטודנטים פלסטינים ברשתות החברתיות מצד סטודנטים המחזיקים בעמדות ימניות... רבים מהסטודנטים וחברי הסגל הפלסטינים מוצאים את עצמם מושתקים ונמנעים מלהביע את דעותיהם, מלשתף או מלעשות "לייק" לפוסטים הקשורים למלחמה, מחשש ממעצרים, מבידוד חברתי, מהשעיה ומצעדים משמעתיים אחרים נגדם"¹²⁷.

בדו"ח שפרסם ארגון עדאלה הוצגו נתונים על מקרי רדיפה והשתקה באקדמיה בישראל בין אוקטובר 2023 למרץ 2024, לפיהם 160 סטודנטים ערבים עמדו בפני צעדים משמעתיים בתקופה זו, מתוכם 124 סטודנטים פנו לסיוע משפטי של עדאלה, 66 סולקו או הושעו ללא הליך תקין ו-25 זכו. מניתוח של ההליכים המשמעתיים עולה כי "כל פרסום שלא תאם את הנרטיב הישראלי של מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר והאירועים שקדמו לה היווה סיכון למוציאים לאור שלו בהליכים משמעתיים. לדוגמה, מאמרים שמתחו ביקורת על פעולות הצבא הישראלי או הטילו ספק בדיוקם של תיאורים מסוימים של האירועים בעוטף עזה היוו לעתים קרובות בסיס לתלונות מסוימות, גם אם המקור היה כלי תקשורת ישראליים בעברית. למעשה, השימוש במונחים כמו 'טיהור אתני', 'הרג המוני' או 'רצח עם' לתיאור האירועים בעזה נאסר". פרסומים שהביעו סולידריות עם תושבי עזה, כולל תפילות לשלום או תמונות של הרס ברצועה, שימשו גם הם לעיתים בסיס לתלונות. באופן דומה, פסוקים מהקוראן, תפילות וטקסטים דתיים אחרים תויגו כתמיכה בטרור ללא קשר להקשר הדתי והחברתי שלהם. המסקנה של ארגון עדאלה הייתה כי "קיים דפוס ברור של עמדות גזעניות המייחסות האשמות בתמיכה בטרור אך ורק על סמך זהות המפרסמים. למעשה, הם הניחו שכל סטודנט ערבי הוא טרוריסט אלא אם כן הוא מוכיח אחרת"¹²⁸.

126. שבי גטניו, ינאל ג'בארין ודפני לידור תל פז, "כתבתי באינסטגרם שכל ילד הוא ילד – אמרו לי שזו תמיכה בטרור", המקום הכי חם בגיהנום (19.12.2023).

127. האקדמיה לשוויון, השתקה, צנזורה ודיכוי – הפגיעה בחופש הביטוי באקדמיה בישראל (יוני 2025).

128. Adalah, The Persecution of Palestinian Students in Israeli Universities and Colleges during the War on Gaza (25.3.2024).

יוסף טאהא, יו"ר איגוד הסטודנטים הערבים במוסדות להשכלה גבוהה, ציין כי "ההליכים והדיונים של ועדות המשמעת התנהלו כמו חקירות שב"כ ... לא שאלו את הסטודנטים על תוכן הפרסומים. שאלו שאלות כמו "מה אתה חושב על ה-7 באוקטובר, האם אתה מגנה את הטבח?". הרוב המוחלט של מי שעובר עכשיו תהליכים כאלה זה סטודנטים שנה א' ושנה ב'. מדובר בילדים בני 20-21, עדיין לא מבינים מספיק בפוליטיקה כדי להיכנס לדיון מעמיק שאפשר יהיה לדעת ממנו מה הם חושבים".¹²⁹

עורכת הדין מאי דיאב מארגון עדאלה הסבירה כי "אנשי אקדמיה היו שותפים למנגנוני מעקב והלשנה של התאחדות הסטודנטים וארגוני הימין. הם פלשו למרחבים הפרטיים והאינטימיים ביותר ללא סמכות ולמרות שאותם סטודנטים לא ביצעו כל עבירה אתית או משמעתית, ופתחו בהליכים שלצדם גם עונשים חסרי פרופורציות ואף הרחקה לצמיתות ושליטת הישגים אקדמיים... דווקא המרחב שבו מובטח חופש אקדמי היה מחמיר יותר מזה של המשטרה והפרקליטות".¹³⁰

נוסף על ההליכים המשמעתיים, התגברו בתחילת המלחמה הקריאות לסילוק הערבים ממעונות הסטודנטים. למשל, ב-28.10.2023 מאות ניסו לגרש סטודנטים ערבים מהמעונות של מכללת נתניה, קראו קריאות גזעניות ואיומי רצח. בעדות ראייה שפורסמה ב'הארץ' נמסר כי "ראינו משטרה במעונות... המשטרה סגרה את הדלתות, וראינו מאות אנשים מנסים לפתוח ולשבור אותן, מקללים 'מוות לערבים'. מישהו קרא במגפון 'אם אתם לא עוזבים את המעונות מחר עד 10:00, נהרוג אתכם'. סטודנטים ערבים נאלצו להתבצר בגג עד ששוטרים הצליחו לחלצם משם".¹³¹

סקר שערכה התאחדות תנועות הסטודנטים הערביות בדצמבר 2023 מעיד על התוצאות של מהלכים אלה. הסקר כלל 809 סטודנטים ערבים. 61% אמרו כי הם שקלו או שוקלים ברצינות להפסיק את לימודיהם בגלל החששות למצבם ולביטחונם האישי; 12% בלבד אמרו כי הם מרגישים בטוחים במעונות; 72% מהמשיבים ציינו כי הם מרגישים שהם נתונים למעקב ולרדיפה בשל פעילותם ברשתות החברתיות; ו-86% אמרו כי המוסד האקדמי שבו הם לומדים היה לא הוגן ביחסו לסטודנטים הערבים מאז 7 באוקטובר.¹³²

לפי ד"ר מנאל תותרי-ג'ובראן, האקדמיה הישראלית הפכה מאז השבעה באוקטובר ל"זירת דיכוי של חופש הביטוי של פלסטינים אזרחי ישראל ... מדובר במנגנון סלקטיבי ולא סימטרי – הפועל בעיקר נגד פלסטינים – שהוא חלק ממגמה רחבה של פיקוח יתר, השתקה מוסדית ודה-לגיטימציה של מיעוטים, דווקא בתוך מוסדות האמורים לעודד חופש מחשבה ודיאלוג ביקורתי".¹³³

129. שבי גטניו, ינאל ג'בראין ודפני לידור תל פז, "כתבתי באינסטגרם שכל ילד הוא ילד – אמרו לי שזו תמיכה בטרור", המקום הכי חם בביהנום (19.12.2023).

130. ארי ליבסקר, "כל ערבי שמביע דעה מתוייג כתומך טרור", כלכליסט (30.1.2025).

131. שירה קדרי-עובדיה ודיאא חאג' יחיא, מאות קראו לגרש ערבים מהמעונות במכללת נתניה, הסטודנטים פונו בחסות המשטרה, הארץ (29.10.2023).

132. אורלי נוי, סקר: 61% מהסטודנטים הערבים חוששים לביטחונם האישי, שיחה מקומית (28.12.2023).

133. מנאל תותרי-ג'ובראן, "השתקה בהסלמה, הפגיעה בחופש הביטוי של פלסטינים במוסדות אקדמיים ישראליים", בתוך: אדם שנער ומרדכי קרמניצר, שקט יורים? חופש הביטוי במלחמה, המכון הישראלי לדמוקרטיה (2026).

השתקה של ערבים בתקשורת ושל עיתונאים ערבים

רבות נכתב ופורסם על התקשורת הישראלית במהלך המלחמה, שהשתיקה ביקורת על אופן ניהול המלחמה ברצועת עזה ועל ההשלכות הקשות שלה, כולל הסבל, ההרג והרעב שנגרמו בעקבותיה. השתקה זו כללה, בין השאר, את סגירת שידורי ערוץ אל-גז'ירה בישראל¹³⁴ והטלת איסור על כניסת עיתונאים זרים וישראלים לרצועת עזה – באישור בג"ץ.¹³⁵

ההשתקה בתקשורת כללה, בין השאר, את סגירת שידורי ערוץ אל-גז'ירה בישראל והטלת איסור על כניסת עיתונאים זרים וישראלים לרצועת עזה – באישור בג"ץ. במקביל, דוברים ערבים הודרו כמעט לחלוטין מאולפני החדשות. מחקר של "מדד הייצוג" שנערך על ידי עמותת סיכוי-אופוק ואתר "העין השביעית" באופן קבוע, מצא הדרה קיצונית של מרואיינים ופרשנים מהחברה הערבית בשידורי הטלוויזיה והרדיו בישראל במחצית הראשונה של 2024. לכי נתונים אלה, בתקופה זו היו רק 1,089 אייטמים עם דוברים ערבים ורק 1.3% מכלל המרואיינים והפרשנים באותה התקופה היו ערבים. נתונים אלה מבטאים ירידה משמעותית ביותר בהשוואה לכל חציון שנבחן מאז 2016.

לפי עמותת סיכוי-אופוק, "תוצאות הבדיקה ממחישות את היעלמות קולה של החברה הערבית מאמצעי התקשורת... גם בשנים קודמות אחוז ייצוג האזרחים הערבים בתקשורת היה נמוך, אך כעת בזמן המלחמה אנו עדים לשפל חסר תקדים. חוסר הייצוג הבוטח הזה בתקשורת העברית הוא לא שיקוף של המציאות העגומה שלנו, אלא מייצר את המציאות של גזענות והדרה, ומשפיע ישירות על היחסים בין יהודים וערבים". בהתייחס ליוסף חדאד, הדובר הערבי הבולט ביותר בתקשורת, נאמר כי "הייצוג העודף של פרשן אחד ויחיד כאילו שיש נציג אחד שיכול לייצג חברה גדולה ומגוונת, הוא מדאיג במיוחד, בעיקר כי התקשורת בחרה שוב ושוב להבליט קול אחד שנוח לצופים היהודים לשמוע, מעצם היותו קול של פעיל הסברה התומך במלחמה".¹³⁶

דוברים ערבים אחרים שהתראיינו בתקשורת נדרשו לא פעם על ידי המרואיינים לגנות את הטבח שביצע חמאס בשבעה באוקטובר. גם אז, במקרים רבים פקפקו המרואיינים במהימנות הגינוי שלהם ובחלק מהמקרים אף הדהדו את דברי ההסתה של חברי הממשלה והקואליציה נגד הציבור הערבי.

דוברים ערבים אחרים שהתראיינו בתקשורת נדרשו לא פעם על ידי המרואיינים לגנות את הטבח שביצע חמאס בשבעה באוקטובר. גם אז, במקרים רבים פקפקו המרואיינים במהימנות הגינוי שלהם ובחלק מהמקרים אף הדהדו את דברי ההסתה של חברי הממשלה והקואליציה נגד הציבור הערבי.

134. אושר סופית: הוראת שעה המאפשרת סגירת גוף שידורים זר הפוגע בביטחון המדינה, **חדשות הכנסת** (1.4.2024); איתמר אייכנר, הממשלה החליטה: ערוץ אל-גז'ירה בישראל ייסגר, **ynet** (5.5.2024).

135. אורן פרסיקו, איסור הכניסה לעיתונאים לרצועה: המדינה ממשיכה למשוך זמן, **העין השביעית** (24.11.2025). להרחבה ר' איילה פנייבסקי ועידו בנבגי, עיניים עצומות לרווחה כשהמלחמה בתקשורת פגשה את המלחמה בעזה, **מכון מולד** (ספטמבר 2025).

136. עידו דוד כהן, מחקר: הדרה חריגה של מרואיינים ופרשנים ערבים בשידור בעקבות המלחמה, **הארץ** (12.9.2024); אורן פרסיקו, 2024: ירידה תלולה בהופעות חברי הכנסת הערבים בתקשורת, **העין השביעית** (25.3.2025).

נוסף על כך, מאז שפרצה המלחמה עיתונאים ערבים סבלו מהתנכלויות אלימות מצד שוטרים ומצד אזרחים. מוחמד ג'אדלה, מנהל חטיבת החדשות ברדיו א-נאס ופרשן חדשות 12, סיפר לעין השביעית כי "מתחילת המלחמה הסתפקנו הרבה פעמים בראיונות מרחוק כי מבחינתי הדבר הכי חשוב זה לשמור על הכתבים שלי". אמיר בווראת, מאתר arab48, סיפר כי בעת שסיקר הפגנה באום אל-פחם ניגש אליו שוטר ואמר לו להסתלק מהמקום. לדבריו, "אמרתי לו שאני עיתונאי שמסקר את ההפגנה. הראיתי לו את כרטיס העיתונאי שלי... הוא תקף אותי בנשק שלו בחזה והלכתי. לא הגשתי תלונה כי אנחנו יודעים שלא עושים כלום".¹³⁷

במרכז אעלאם אספו למעלה משלושים מקרים של פגיעה בזכויות עיתונאים ערבים ופולסטינים בישראל רק בחודש הראשון למלחמה, ו-96 לאורכה.¹³⁸ בין מקרים אלה היה אזרח שתקף צלמים ערבים בגבול הצפון¹³⁹ ואיש ביטחון שאיים באשדוד על שדר רשת "אל-ערבי".¹⁴⁰ אחד המקרים שקיבל תשומת לב בינלאומית נרחבת היה תקיפתם של צוות של BBC בערבית. לפי עדות העיתונאים, שוטרים בתל אביב שלפו אותם מהרכב באיומי אקדח, גררו אותם והעמידו אותם מול הקיר וערכו עליהם חיפוש. כשאחד העיתונאים ניסה לצלם את האירוע, הטיח השוטר את מכשיר הטלפון שלו ברצפה והכה אותו.¹⁴¹ התוצאה של אירועים אלה, על פי מרכז אעלאם, היא שעיתונאים "כבר אינם מוכנים לסקר במוקדים שיש בהם לחימה ומעדיפים לסקר אך ורק מתוך היישובים הערבים, דבר שיפגע בשליחות שלהם וגם בחופש העיתונות ובזכותו של הציבור לדעת".¹⁴²

העיתונאי בכר זועבי כתב כי "התחושה הרווחת בקרב עיתונאים ופעילים ברשתות החברתיות היא שההגבלות כאן הפכו דומות לאלה שברוב המדינות הדיקטטוריות, ושכל ביקורת על הצבא, או ליתר דיוק, כל ביטוי של נרטיב המנוגד לישראלי הרווח, יכולים להיחשב כיום כפגיעה בביטחון המדינה, ועלולים לגרום לנזק רב לכותביהם".¹⁴³ הצלם והכתב מוחמד חליליה הוסיף כי "הבעיה היא לא רק המשטרה והממסד. כל מי שנמצא בשטח יודע שאחרי 7 באוקטובר העיתונאי הערבי הפך להיות חשוף להתקפות של אזרחים ישראלים בכל מקום... עשרות אנשים מתעמתים איתנו בכל פעם בשטח, במיוחד בתל אביב, בהפגנות של משפחות החטופים. פעם אחר פעם באים לשאול מי אנחנו ולאיזה ערוץ אנחנו מסקרים, והשאלה שחוזרת תמיד היא 'אל ג'זירה או אל מיאדין?'. אנחנו אומרים שאנחנו מסקרים לתקשורת המקומית, אבל ברור שחלקם לא מקבל אותנו בברכה, אלא להיפך. פעם אחת תליתי על הרכב שלי את הסרט הצהוב של המאבק להחזרת החטופים, כדי שפעילי הימין שהיו בקרבת מקום לא יתקפו אותי".

137. אורן פרסיקו, בחסות המלחמה: העיתונאים הערבים חווים שגרת תקיפות והתנכלויות, העין השביעית (12.11.2023).

138. שירין פלח סעב, העיתונאים הערבים נמצאים כבר שנים על הכוונת. עתה האיום על חייהם נראה ממשי מתמיד, הארץ (24.6.2025).

139. אורן פרסיקו, "אתם לא תצלמו פה! אני המנהל פה של האזור!", העין השביעית (23.10.2023).

140. אורן פרסיקו, מקווה מאוד שאתם אומרים דברים טובים", העין השביעית (15.10.2023).

141. police Israeli by gunpoint at held Journalists BBC (15.10.2023).

142. אורן פרסיקו, מקווה מאוד שאתם אומרים דברים טובים", העין השביעית (15.10.2023).

143. בכר זועבי, אימים, חקירות וצנזורה עצמית, שיחה מקומית (7.12.2023).

סיכום

נשיא בית המשפט העליון (בדימוס) אהרן ברק כתב כי "הצידוק לחופש הביטוי הוא מורכב ומשולב. זהו החופש של היחיד להגשים את עצמו ולגבש לעצמו השקפת עולם ודעה על-ידי מתן דרור לרוחו, היוצרת והקולטת, המרשימה והמתרשמת; זהו החופש של היחיד ושל הכלל להוציא את האמת לאור בדרך של התמודדות חופשית ובלתי פוסקת בין האמת לבין השקר; זהו החופש של החברה להחליף, ברוח סובלנית, ללא מורא ופחד ומתוך כיבוד האוטונומיה של כל יחיד, דעות והשקפות, ולשכנע זה את זה כדי לייצב, לעגן ולפתח את המשטר הדמוקרטי"¹⁴⁴.

לדברים אלה לא היה כמעט זכר בקרב הציבור הערבי מאז פרצה המלחמה ב-7.10.2023. הדו"ח תיאר כיצד במהלך המלחמה הפכו חירויות הביטוי וההפגנה בקרב ציבור זה לחלולים. אמנם, גם לפני המלחמה ההגנה על זכויות אלה הייתה פגומה וחלקית והן הופרו תדיר, לא פעם באישור בית המשפט העליון. אך במהלך המלחמה ההפרות הפכו לקונצנזוס רחב ושברו שיאים שליליים.

**המסר של רשויות המדינה לציבור
הערבי היה ברור: אסור להתנגד
למלחמה, להביע כאב על ההרג
והרעב בעזה, לפקפק בגרסת
הממשלה וכוחות הביטחון או להביע
סולידריות עם קורבנות פלסטינים
בעזה. מי שעשה זאת עלול היה
להיות מסווג כתומך טרור או כבוגד
והסתכן בפגיעה בביטחונו האישי,
בפיטורין או בהעמדה לדין**

מדיניות זו נעשתה בתמיכה ובעידוד של רשויות המדינה – כולל המשטרה, הכנסת, הממשלה, פרקליטות המדינה ובית המשפט העליון. המסר שרשויות אלה העבירו לציבור הערבי היה ברור: אסור להתנגד למלחמה, להביע כאב על ההרג והרעב בעזה, לפקפק בגרסת הממשלה וכוחות הביטחון או להביע סולידריות עם קורבנות פלסטינים בעזה. מי שעשה זאת עלול היה להיות מסווג כתומך טרור או כבוגד והסתכן בפגיעה בביטחונו האישי, בפיטורין או בהעמדה לדין. מדיניות זו הובילה להשתקה של הציבור הערבי.

המשטרה, בהובלת השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר ומפכ"ל המשטרה דאז, סנ"צ יעקב שבתאי, אימצה כבר בתחילת המלחמה תפיסה לפיה מתן מרחב למחאה של ערבים כמוהו כמתן

הכשר לתמיכה בחמאס ועלול להוביל ל"שומר חומות 2". על בסיס תפיסה זו, הוטלו הגבלות נרחבות על הפגנות ומחאות של הציבור ערבי וכן על התבטאויות ברשתות החברתיות.

פרקליט המדינה והיועצת המשפטית לממשלה הכשירו מדיניות זו. בתגובתם לעתירות שהוגשו לבג"ץ הם תמכו בעמדת המשטרה וקיבלו את הטענה כי מחאות של הציבור הערבי הן איום על הסדר הציבורי והביטחון. היבט מרכזי במדיניותם היה ההרחבה הדרמטית של עבירת ההסתה ומתן היתר למשטרה לחקור חשד להפרתה, ללא אישור של הפרקליטות, בניגוד לקו המצמצם שנקבע בעבר.

144. בג"ץ 399/85 חבר הכנסת הרב מאיר כהנא נ' הוועד המנהל של רשות השידור (פורסם בעין השביעית, 20.7.1987).

נפתחו מאות תיקים והוגשו עשרות כתבי אישום נגד אזרחים ערבים, בשעה שהתבטאויות מסיתות של אזרחים יהודים, פוליטיקאים ופעילי ימין קיצוני יהודים נגד האוכלוסייה הפלסטינית כמעט שלא נחקרו

תוך זמן קצר נפתחו מאות תיקים והוגשו עשרות כתבי אישום נגד אזרחים ערבים, בשעה שהתבטאויות מסיתות של אזרחים יהודים, פוליטיקאים ופעילי ימין קיצוני יהודים נגד האוכלוסייה הפלסטינית כמעט שלא נחקרו.

בית המשפט העליון – שבעבר צמצם את סמכויות המשטרה וקבע כי מותר להגביל הפגנה רק בהתקיים ודאות קרובה לפגיעה קשה בסדר

הציבורי – העביר מרגע שפרצה המלחמה את מרכז הכובד לשיקולי ביטחון, בכל הנוגע למחאה של הציבור הערבי. השופטים קיבלו את עמדת המשטרה כי מימוש חירויות הביטוי וההפגנה על ידי ערבים הוא סיכון ביטחוני ונתנו לה שיקול דעת כמעט מוחלט למנוע מחאות של ערבים או להגבילן. כך התקבעה מציאות בה נערכו בתל אביב הפגנות בהשתתפות עשרות אלפי בני אדם, על בסיס שבועי, בעוד הפגנות של ערבים, אם בכלל אושרו, נדחקו לשולי הערים והוגבלו במספר המשתתפים בהן ובמשכן.

ההשתקה לא הוגבלה רק להפגנות ומחאות. הדו"ח תיאר רדיפה והשתקה של עובדות ועובדים ערבים – אנשי מקצוע, אמנים ואקדמאים, שכללו פיטורין או השעיה מעבודה, וכן מעצרים מתוקשרים של מורים, רופאים, אמנים ובעלי עסקים, שרובם הסתיימו בלא כלום. האפקט המצנן הועמק באקדמיה בעקבות החלטות המל"ג, מוקדי הלשנה על "תמיכה בטרור" והליכי משמעת נרחבים שננקטו כמעט רק נגד סטודנטים ערבים בגין פרסומים ברשתות החברתיות שהביעו סולידריות עם תושבי רצועת עזה. בתקשורת הישראלית בלטה ההדרה הקיצונית של דוברים ערבים ומחקרים הצביעו על שפל היסטורי בשיעור המרואיינים והפרשנים הערבים. עיתונאים ערבים תיארו אקלים בו כמעט כל ביקורת על הצבא או הצגת נרטיב פלסטיני עלולה לגרום האשמה כלפיהם בגין פגיעה בביטחון המדינה. כן תועדו מקרים רבים של אלימות, איומים ועיכובים מצד שוטרים ואזרחים, שהובילו עיתונאים וצלמים ערבים להימנע מסיקור מחוץ ליישובים הערביים.

במקביל, הנפת דגל פלסטיני – המותרת מזה שנים, באישור בית המשפט העליון – הפכה כבר לפני המלחמה, בהוראתו של השר בן גביר, לעבירה פלילית ושוטרים הונחו להחרים דגלים ולמנוע את הנפתם. לאחר שפרצה המלחמה, הוחמר המצב משמעותית. באופן דומה, שוטרים החרומו שוב ושוב שלטים נגד המלחמה וההרג בעזה שנשארו כתובות כמו "די לטבח" או "יש אזרחים בעזה".

בדו"ח שפרסם ארגון זולת בינואר 2026 נקבע כי השלטון בישראל חדל להיות דמוקרטיה פגומה וכי ההגדרה המתאימה לו היא של משטר סמכותני-תחרותי.¹⁴⁵ מאפייניו של משטר זה כוללים היחלשות ופוליטיזציה של מערכת המשפט ושל רשויות אכיפת החוק והשתלטות הממשלה עליהן, צמצום ההגנות על זכויות אדם – במיוחד של מיעוטים, היחלשות העצמאות של התקשורת והפיכתה לשופר של הממשלה ופגיעה באפשרות לקיומן של בחירות הוגנות ותחרות פוליטית בין רעיונות.

145. ד"ר מיכל עברון יניב ועו"ד איתי מק, שינתה פניה: השלטון בישראל סמכותני-תחרותי, מכון זולת (22.1.26).

בדו"ח זה ישנה התייחסות גם למאמצי הממשלה לפגוע בלגיטימיות של השתתפות הציבור הערבי בבחירות, במטרה לצמצם משמעותית את נוכחותו בזירה הפוליטית ולהבטיח לממשלות הימין רוב קבוע בכנסת.

המגבלות הגורפות המוטלות מאז המלחמה על הציבור הערבי, ובפרט על נבחריו, בכל הנוגע להתבטאויות פוליטיות ולקיום אסיפות, אירועים ציבוריים וקמפיינים, פוגעות פגיעה קשה ביכולתו להשתתף באופן שוויוני ואפקטיבי בבחירות

ניסיונותיה של הממשלה לבצר את כוחה כרוכים גם בשלילת הלגיטימיות של השתתפות הציבור הערבי בחיים הפוליטיים והציבוריים

סוגיה זו רלוונטית במיוחד נוכח הבחירות הצפויות בסוף שנת 2026. המגבלות הגורפות המוטלות מאז המלחמה על הציבור הערבי, ובפרט על נבחריו, בכל הנוגע להתבטאויות פוליטיות ולקיום אסיפות, אירועים ציבוריים וקמפיינים, פוגעות פגיעה קשה ביכולתו להשתתף באופן שוויוני ואפקטיבי בבחירות. לפיכך, קריאות להשתתפות האזרחים הערבים בבחירות חייבות להיות מלוות בדרישה לאפשר את מימוש זכויותיהם הפוליטיות במלואן.

הפגיעה בהשתתפותו של הציבור הערבי – לרבות בזכות לבחור ולהיבחר, וכן בחירויות הביטוי וההפגנה – אינה רק סוגיה של זכויות מיעוט, אלא חלק ממערך רחב יותר של צמצום המרחב הדמוקרטי. ניסיונותיה של הממשלה לבצר את כוחה כרוכים גם בשלילת הלגיטימיות של השתתפות הציבור הערבי בחיים הפוליטיים והציבוריים.

לפיכך, מובן כי לא ניתן לפתור את ההידרדרות בהגנה על חירויות הביטוי וההפגנה המתוארת בדו"ח הנוכחי בנפרד מטיפול כולל בסוג המשטר הקיים בישראל, שכן ההכרה וההגנה על זכויות אלה הן חלק מתנאי הסף למשטר דמוקרטי. בהתאם לכך, מציע מכון זולת לחוקק חוקים המעגנים בחוקי היסוד את זכות השוויון ואת חירויות הביטוי וההפגנה, כחלק מהותי מתהליך החזרה למסלול דמוקרטי בישראל.

מכון זולת פועל לקדם מדיניות של שוויון וזכויות אדם
ולשקם את הלגיטימיות של שיח זכויות האדם בישראל

נשיאה | זהבה גלאון
מנכ"לית | עינת עובדיה

כל הזכויות שמורות לזולת - לשוויון וזכויות אדם ©

zulat.org.il
